

RİFAT RAMİ (ARINCI) VE ESARET DÖNEMİ ŞİİRLERİ*

RİFAT RAMİ ARINCI AND HIS CAPTIVITY PERIOD POEMS

Mustafa ARIKAN**

Öz

Rifat Rami 1898 yılında Çorum İskilip'te doğmuş, Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekildiği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin doğduğu yıllara şahitlik etmiş bir şahsiyettir. Birinci Dünya Savaşı'nda ihtiyat zabıt vekili olarak askere alınmış ve Irak cephesinde savaşmıştır. Bu cephede İngilizler'e esir düşmüş ve ömrünün birkaç yılını Hindistan'da Bellary esir kampında geçirmiştir. Esareten kurtulup memleketine döndüğü zaman Millî Mücadele'ye katılmış ve katkılarında dolayı istiklâl madalyası ile taltif edilmiştir. Çorum'da öğretmenlik ve daha sonra başka devlet kurumlarında memuriyet ile memleketine hizmet etmiştir. 1972 yılında Ankara'da ölmüştür.

Rifat Rami'nin genç yaşlarda şiir ile uğraştığı görülmektedir. 1934 yılında Çorum'da yayınladığı Ülküç adlı şiir kitabında savaş ve esaret dönemi şiirleri de yer almaktadır. Savaş döneminde çeşitli esir kamplarında yaşayan Türk esirlerinden bazıları günlük tutmuşlar, kamplarda teksir baskı ile gazeteler çıkarmışlar, mektuplar yazmışlar, daha sonra esaret hatıralarını yayımlayanlar da olmuştur. Esaret döneminde yazılmış şiir örneklerine az rastlanıyor olması, Rifat Rami'nin şiirlerinin değerini daha da artırmaktadır. Bu şiirler edebî kıymetinden daha ziyade, esaret hayatı içinde yazılmış olması; zaman, mekân ve muhteva özellikleri bakımından daha değerlidirler.

Rifat Rami'nin savaş ve esaret şiirlerinin yer aldığı Ülküç dışında, Avize, Ya Demokrasi Ya Ölüm, Kıbrıs Destanı, Çorum ve Havalisi Şairleri adlı şiir ve tetkik eserleri bulunmaktadır. Ayrıca arkadaşları ile birlikte İskilip'te Kurtuluş Yolu adlı mecmuayı çıkarmışlardır. O, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin, gençliği ve halkı aydınlatmak, onlara yol göstermek için çabalayan kadrosu içinde yer almıştır.

Anahtar Kelimeler

Rifat Rami Arıncı, harp edebiyatı, esaret şiirleri, askerî tarih, Birinci Dünya Savaşı'nda Türk esirleri.

Abstract

Rifat Rami is a person who was born in 1898 in İskilip district of Çorum and witnessed the years of the Ottoman Empire withdrew from the stage of history and Republic of Turkey emerged. He was recruited in World War I as reserve officer alternate and fought in Iraq front. He was taken as a captive by the English and spent a few years of his life in Bellary Prison Camp in India. He participated National Struggle when he was liberated from captivity and returned from abroad and he was rewarded with war of independence medal for his contributions. He served as teacher in Çorum and as civil servant later in other public institutions to his country. He died in 1972 in Ankara.

* Çankırı Karatekin Üniversitesi tarafından 1-3 Kasım 2013 tarihleri arasında düzenlenen Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumunda tebliğ olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, marikan@selcuk.edu.tr

It is seen that Rifat Rami was interested in poetry at young ages. His poems in period of war and captivity has been taking place in his poetry book published in 1934 named Ülküç . Some of Turkish prisoner who lived in varied prison camp kept a diary, published a newspapers with duplication printing, and wrote letters, also some of them issued memories of slavery later. Due to shortage of poems written in period of slavery appreciate of the poems belong to Rifat Rami further increased. These poems are more valuable for the specifies like being written in life of captivity and in terms of time, space and content rather than its literal value.

In addition to Ülküç where war and captivity poems take place, Rifat Rami has poems and research works named Avize, Ya Demokrasi Ya Ölüm, Kıbrıs Destanı, Çorum ve Havalisi Şairleri . He also ran a periodical named Kurtuluş Yolu with his friends. He took place in struggling staff of young Republic of Turkey to make public conscious and guide them.

•

Keywords

Rifat Rami Arıncı, war literature, captivity poems, military history, Turkish captivities in World War I.

GİRİŞ

Harp insanlık tarihi kadar eski bir gerçekliktir. Milletin ya da ferдин hayatında derin izler yaratır. Edebiyatın var olduğu tarihten bu yana da onu besleyen bir kaynak olmuştur. Bütün milletlerin önce sözlü sonra da yazılı edebiyatının önemli konularından birisi de harplerdir.¹ Tarihin köklü milletlerinden birisi olan ve Asya, Avrupa ve Afrika topraklarında birçok devlet kurmuş olan Türklerin tarihi, edebiyata malzeme sağlayacak harpler bakımından da oldukça zengindir.

Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı, özellikle savaşların getirdiği zorluklar, felaketler; kaybedilen topraklar, vatandan kopuşun ifadesi olan göçler, kaybedilen hayatlar, esaret vb. sebebiyle, edebiyata kaynaklık edecek kesif bir zaman dilimidir. 20. Yüzyıl başlarında hızlanan çöküş ve yaşanan savaşlar; Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları ve ardından Milli Mücadele yılları, Türk tarihinin önemli bir dönemecini oluştururken, kendi edebiyatını da ortaya çıkarmıştır. Tarihin sağladığı malzemenin zenginliği ile mütenasip bir harp edebiyatı varlığı tartışılan bir konudur.² Özellikle Kırım Harbi'nden sonra Türk harp edebiyatının gelişmeye başladığı kabul edilmektedir.³ Ceyhan, son yaşanan savaşların edebiyatımızda klâsikleşmiş eserlerinin verilememiş olmasını; peş peşe gelen felaketlerin, bir milletin acısını yaşayacak zamanı bulamayışına bağlar.⁴

Ahmet Refik, Birinci Dünya savaşı yıllarında kaleme aldığı bir yazısında; *"Bir milletin mevcudiyetine karşı vurulan darbeleri def için icra edilen harp yalnız tarih kitaplarında makes bulmaz; bu kahramanlık menkâbeleri milletin a'mâk-ı rûhunda muhterem bir mevki ihraz edebilmek için oraya şiir ve nazmın selsebil ahengi ile aksetmesi icâb eder."* demektedir.⁵ Şüphesiz, harp edebiyatı millet ruhunun derinliklerine sadece şiir ile değil, edebiyatın her nev'i ile hitap etmelidir. Ama, seferberlik yıllarının şanlı zaferi Çanakkale, hâlâ Mehmet Akif'in mısralarında, gönüldeki, ruhlardaki gerçek yerini, sesini bulmaktadır. Ya da *Çanakkale Türküsü'*nde.

Rifat Rami, seferberlik yıllarında savaşa çağrılan tahsil hayatı yarım kalmış gençlerimizden birisidir. Irak cephesinde savaşırken esir düşmüş, askerliğinin üç yılını Hindistan'da İngiliz esir kamplarında geçirmiştir. Bir *"bahtsız asker"* olarak,⁶ onun esaret günlerinde kaleme aldığı şiirler, harp edebiyatı bağlamında, bir *harp hâli* ürünü ve askeri tarih malzemesi olması bakımından önem taşımaktadır. Bu şiirler, taşıdığı edebi değer bakımından değil, muharip bir askerin kaleminden çıkmış olmaları dolayısıyla daha mühimdir. Esaret duygularının şiirin diliyle anlatılan örneklerine pek rastlanmıyor olması, Rifat Rami ve şiirlerini⁷ değerli kılan bir diğer hususiyet olmaktadır.

¹ Ömer Çakır, *Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2004, s.8

² Haluk Harun Duman-Salih Koralp Güreşir, *"Yeni Türk Edebiyatının Kaynakları: Savaş ve Edebiyat (1828-1911), Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 1/I, Kış 2009, s. 31-36

³ Ömer Çakır, *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, Akçağ Yay., Ankara 2009, s. 23

⁴ Nesime Ceyhan, *"1911-1922 Yılları Arası Türk Hikayesine Kaynak: Harp"*, *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 1/II, Kış 2009, s. 1808

⁵ *Harp Mecmuası* (Haz. Ali Fuat Bilkan-Ömer Çakır), Kaynak Kitaplığı, İstanbul 2005, s. 263

⁶ Esirler üzerine yazılan bir kitapta, onlar *"mücbir şartlar altında, düşman hüküm ve iradesi altına düşen bahtsız bir asker"* olarak tarif edilmektedirler. Bak. Muzaffer Kıran, *Harp Esirleri*, Ayyıldız Yayınları, Ankara 1958, s. 16

⁷ Şairin nüfus kaydındaki ve daha ziyade bilinen adı *Halil Rifat'*tır. Esaret şiirlerinin yer aldığı *Ülküç* adlı şiir kitabında ismi *Rifat Rami Arıncı* olarak yazılmıştır. Bu sebeple, mezkûr ad tercih edilmiştir. Bak. Rifat Rami Arıncı, *Ülküç*, Vilayet Basımevi, Çorum 1934. Rifat Rami ve esaret şiirlerinden, Prof. Dr. Ali Birinci Bey'i 24 Temmuz 2002 tarihindeki ziyaretim sırasında *Ülküç'*ü hediye etmesiyle haberdar oldum. Kendisine müteşekkirim.

Bu çalışmada, onun yayınlanmış şiirleri yanında, özel arşivi içinde yer alan henüz yayınlanmamış şiirlerinden de istifade edilecektir.

Ailesi ve Hayatı

Rifat Rami İskilipli'dir. Ailesi, *Tahir Efendi Oğulları*⁸, *Tahir Efendizâdeler*, *Türksoylular*⁹ lakaplarıyla bilinmektedir. Dedesi Mehmet Nabi (Ebubekir Nabi), babası Mehmet Tahir (1879-17.02.1922) Efendilerdir. *Tahir* isminin, aile şeceresinde, Türk geleneğine uygun olarak dededen toruna intikalle devam ettiği anlaşılmaktadır. Büyük dedelerinden birisi Celâli isyanlarının bastırılmasında vazife almış bir Osmanlı askeridir.¹⁰ Ebubekir Nabi Efendi'nin, Sultan Mehmet Reşat'ın tahta çıktığı sıralarda, rüyasında iki defa Hz. Peygamber'i gördüğü; padişaha selam ve kendisine bir mesaj iletilmesini buyurduğunu beyanla 5 Haziran 1909 tarihli bir dilekçe saraya müracaat ettiği, bu isteğinin ilgililer tarafından takip edildiği bilinmektedir.¹¹ Müracaat dilekçesinde kullandığı dil ve üslûp, onun ulemadan olduğuna delalet edebilir.

O, *Önce Şeceremiz* adlı bir dördlüğünde;
 "Büyükbabam olur Ebu Bekir Nabi.
 Pederimiz olur oğlu Mehmet Tahir.
 Soyumuz Selçuklu bir Türk Beye tâbi,
 Şeceremiz böyle tarih ile zâhir." mısralarıyla ecdadına işaret etmekte¹² ve yine *Kütük* adlı şiirinde tarih içindeki geçmişini;

"Bağlıyım bu kutsal kara toprağa,
 Soyumla sopumla candan bağlıyım;
 Çünkü, şeref vermiş her aydın çağa,
 Bahtsız İskilipli, TÜRKBEY OĞLUYUM.

...
 Amasyaya göçen Salur boyundan,
 Selçuk beylerinden Türk Bey soyundan,
 Türk Bekir şöhretli Alay Beyinden
 Soy sürüp gelen içi dağlıyım." mısralarıyla, gururla anlatmaktadır.¹³

Yine *Hangi Çağlıyım?* adlı bir başka şiirinde aynı bilgileri;

"Bugün hâlâ damarımda Selçuk kanı çağlar gelir.
 Ondördüncü yüzyıl başı şeceremi bağlar gelir.

...
 Altıyüz yıl evvel doğmuş Türk Beyin son ahfadıyız.
 Celâliyi bastıran Türk Bekir Beyin evlâdıyız." mısralarıyla verir.¹⁴

⁸ Halil Rifat Arıncı, *Çorum ve Havalisi Şairleri*, Ankara 1992, s. V

⁹ Salih Bardakçı, "Saraya Gönderilen Mektup" 18.12.2009, *İSKİLİP.COM* (14.04.2014). Bardakçı'nın, aile lakapları arasında yer verdiği *Eşrefzâdeler*'i ihtiyatla karşılamak gerekmektedir. Ebubekir Nabi Efendi saraya müracaatında kendisini "İskilip kazası eşrefzâdegân evladlarından"; yani, şerefli, meşhur ve soylu ailelerden birine mensup olarak tanıtmaktadır. Mabeyn-i Hümayûn-ı Mülûkâne Başkitâbeti yazısında geçmekte olan "eşrafzâdelerden" ifadesi de bu duruma delalet etmektedir. Bardakçı bu ifadeleri, yanlışlıkla aile lakabı olarak değerlendirmiştir. Bu konuda bak. Yavuz Selim Karakışla, "İskilipli Tahir Efendizâde Ebubekir Nâbi'nin Rüyası (1909)", *Toplumsal Tarih*, S. 73, C. 13, Ocak 2000, s. 48-49

¹⁰ Bardakçı, aynı yer

¹¹ Karakışla, "Ebubekir Nâbi'nin Rüyası", s. 49

¹² Rifat Arıncı, *Âvize*, İstanbul 1970, s. 4

¹³ Arıncı, *Âvize*, s. 20

¹⁴ Arıncı, *Âvize*, s. 8

Babası Mehmet Tahir, İskilip Bahabey Mahallesi 24 nolu haneye kayıtlıdır.¹⁵ Birinci Dünya Savaşı yıllarında ise aile İskilip'te Siraceddin Mahallesi'nde ikamet etmektedir.¹⁶

Babası ve dedelerinin medfun bulunduğu aile kabristanı İskilip'te Kaya Ardı mevkiinde, Hacıkarani Mezarlığı sırtlarında bir bağ içerisinde.¹⁷

Annesi, Nimet Efendi ve Şerife Hanım'ın kızı Hanife Hanım (1874-29.07.1963)'dir.

Rifat Rami 1314/1898 tarihinde İskilip'te ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.¹⁸ Bütün resmi belgeler ve hal tercümelerinde aynı tarih yer almasına rağmen; Irak cephesinde Habbaniye siperlerinde yazdığı ve 29-9-333 olarak tarihlediği *Mezar Taşında* adlı şiirin "Yirmi bir yıl süren şu ömrü pür iğbirarında" şeklindeki ilk mısraı¹⁹, onun bir yaş büyük olabileceğini göstermektedir.

Kendisine, bölgede valilik yapan ve daha sonra sadrazam olan Halil Rifat Paşa'ya²⁰ izafeten *Halil Rifat* adı verilmiştir. Özel evrakı içindeki bir dosyada yer alan *Adım* şiirindeki "Halil Rifat Paşa'dan adımı aldı bu şair" mısraı bu hususa atıfta bulunmaktadır.²¹

Ahmet Şevket (1901-13.08.1953) isimli bir erkek ve Pakize (1917-31.07.1926) isimli, küçükken ölen bir de kız kardeşi vardır.

Aile sonraları İstanbul, Ankara, Konya²² gibi şehirlere dağılmıştır.

Rifat Rami ilk tahsilini İskilip'te yapmıştır. Daha sonra Ankara'da Erkek Muallim Mektebi'ne kaydolmuş²³, Osmanlı Devleti 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'na girince, zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaca binaen 15 Temmuz 1332/28 Temmuz 1916 tarihinde ihtiyat zabıt vekili olarak askere alınmıştır. 9 Kanun-ı sani 1332/22 Ocak 1917'de Bağdat'ta bulunan 6. Ordu emrine verilerek, Müstakil Fırat Grubu 64. Alay Makineli Tüfek Bölüğü'nde görevlendirilmiştir. 29 Eylül 1917'de Remadiye'de İngilizler'e esir düşmüş, ancak 29 Nisan 1920 tarihinde İstanbul'a dönebilmıştır. 2 Mayıs 1920 tarihinde terhis edilmiştir.²⁴

Kendi ifadesine göre; İstanbul'da Yıldız'da Şevket Paşa Konağı'nda Yaver Hafız Paşa'nın bir derece terfii vaadi ile hilafet ordusuna yazılmaları teklifini kabul etmemiştir. Bunu kabul edenler Anadolu'ya gönderilecek ve Kuva-yı Milliyecilere karşı savaşıacaklardır. Bu husustaki padişah emrini dinlememiş, 6 Mayıs 1920 tarihinde er kıyafetinde bir Rus vapuru ile

¹⁵ Arıncı, Çorum, s. V

¹⁶ Milli Savunma Bakanlığı Arşivi (MSBA), *Sicil Dosya Nu (SDN): 17745*. Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü'nün 08 Ekim 2013 tarih ve 4510 sayılı yazısı ekindeki Askeri Safahat Belgesi ve buna ekli belge suretlerinden istifade edilmiştir.

¹⁷ Arıncı, Çorum, s. V; Bardakçı, aynı yer

¹⁸ Karatay Nüfus Müdürlüğü, *Nüfus Kayıt Örneği* (11.09.2013)

¹⁹ Arıncı, *Ülküç*, s. 9-10

²⁰ Hakkında bilgi için bak. Atilla Çetin, Halil Rifat Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul 1997, s. 327-328

²¹ Rifat Rami Arıncı Özel Arşivi (RRAÖA), *Klasör II, Dosya 1*. Rifat Rami Arıncı'nın özel evrakına ait içinde 10 adet dosyanın bulunduğu iki klasör ve bir fotoğraf albümü, ayrıca kendi arşivinden bazı fotoğraflar, gelini Ülkü Arıncı Hanımefendi tarafından Ankara'da Esat Caddesi Nu: 80/5'teki ikametgâhında yaptığımız görüşmede tarafımıza lütfedilmiştir. Bu evraka atıflar, RRAÖA olarak, klasör ve dosya numaraları belirtilerek yapılacaktır. Ülkü Arıncı ile, 11 Eylül 2013 tarihinde Konya'da Konya Otel'de de bir görüşme yapılmış; bazı bilgi ve belgelerin yanı sıra, kendileri bizzat gelerek Karatay Nüfus Müdürlüğü'nden ailenin Nüfus Kayıt Örneğini temin etmemizi sağlamıştır. Özellikle Ülkü Hanım'a ve yardımlarını gördüğüm diğer aile mensuplarına teşekkürü borç bilirim.

²² Bu çalışma vesilesiyle, Ağustos 1999 depreminde Gölcük'te oğlu Göktürk ve kızı Gökçen ile birlikte kaybettiğimiz Konya'dan arkadaşım A. Şevket Arıncı'nın, Rifat Rami'nin kardeşi Ahmet Şevket Arıncı'nın torunu olduğunu öğrendim. Kendisini rahmet ve hasretle anıyorum.

²³ Arıncı, Çorum, s. V; Abdullah Ercan, *14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler*, İstanbul 1991, s. 332; Atilla Alpay, "İskilip'in Tarihi Dokusu ve Çevresi Üzerine Bir Araştırma", *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler*, Ankara 1998, s. 20

²⁴ MSBA, SDN. 17745

Anadolu'ya kaçmıştır.²⁵ İnebolu üzerinden memleketi İskilip'e gelerek 31 Mayıs 1920 tarihinde İskilip Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne girip, Yozgat ve Zile ayaklanmalarına katılanlar üzerine piyade ve milis kuvvetleri toplayıp sevk edilmesi faaliyetlerine katılmıştır.²⁶ Milli Mücadele dönemindeki hizmetleri sebebiyle, 5 Ağustos 1969 tarihinde 89105 sayılı belge ile kırmızı şeritli istiklâl madalyasıyla taltif edilmiştir.²⁷

Milli Mücadele'nin hemen bitiminde 14 Eylül 1922 tarihinde İskilip'te Bekir (Yürekli) Efendi ve Hatice Hanım'ın kızı Pakize Hanım (1903-22.1.1974) ile evlenmiş; sırasıyla Güzide (1924), Bekir Nabi Alpaslan (1927) ve Mehmet Tahir Kaplan (20.03.1930-24.02.2001) isimli çocukları olmuştur.

Oğlu Kaplan Arıncı tarafından yazılan kısa hayat hikâyesinde, kendi anlattığına göre 14 defa kısa ve uzun sürelerle askerlik hizmetine çağırılmıştır.²⁸ 1930 yılında Samsun'da 15. Fırka'da 45 gün levazım sınıfında staj yaptığı ve 30 Mart 1930 tarihinde asteğmen rütbesine terfi ettirildiği; 1 Ağustos 1936 tarihinde 15. Tümen 38. Alay'da piyade sınıfında staja çağırıldığı; İkinci Dünya savaşı yıllarında Türkiye'nin batı'da Hitler orduları, doğuda Sovyetler Birliği tehdidini yaşadığı dönemde 19 Şubat 1942 tarihinde 3. Kolordu 61. Tümen 273. Nakliye Taburu'nda görevlendirildiği ve 14 Ağustos 1943 tarihinde terhis edildiği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.²⁹ Ona, Türk milletinin zor dönemler yaşadığı her iki büyük savaşta Türk ordusunda hizmet etmek nasip olmuştur.

1921-1937 yılları arasında İskilip ve Çorum'da öğretmenlik, 1937-1949 yılları arasında Ankara'da İktisat ve Ticaret Bakanlıklarında memurluk yapan Arıncı emeklilik yıllarını burada geçirmiş ve 13 Kasım 1972 Pazartesi günü Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Dahiliye Servisi'nde hayata veda etmiştir.³⁰ Aynı gün tarihli Tercüman ve Hürriyet gazetelerinde vefatı, *Acı Kayıp* başlığı altında "Muharip gazilerden, İskilip'li şair Rifat Arıncı hakkın rahmetine kavuşmuştur. 14 Kasım Salı günü öğle namazından sonra Hacıbayram Camiinden alınarak Yenimahalle Kabristanına defnedilecektir. Tanrı rahmet eylesin." cümleleri ile duyurulmuştur.

Çorum'da Öğretmenlik Yılları

Trablusgarp, Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'yi art arda on yıllık bir süreç içerisinde yaşamak zorunda olan Türk milleti, özellikle tahsilli gençlerini seferberlik yıllarında kaybetmiştir. Milli Mücadele ve sonrası yıllarda, savaştan ya da esaretten dönebilen gençler, tahsilleri yarıda kalmış olsa da maarif hizmetinde istihdam edilmişlerdir. Rifat da bunlardan biridir. Öğretmenlik vazifesine memleketi İskilip'te Marifet İlk Mektebi'nde 3.5 lira maaşla başlamıştır. Emekli Sandığı Arşivi'ndeki şahsi dosyasında yer alan Hizmet Cetveli'ne göre, vazifeli olduğu okullar ve tarihleri şu şekildedir:

İskilip Marifet İlk Mektebi Muallimi (18 Eylül 1921- 31 Ağustos 1923)

İskilip Nümûne-i Edep Mektebi Baş Öğretmeni, Öğretmen Vekili (1 Eylül 1923-3 Ekim 1923)

Çorum Orta Mektebi İlk Kısım Öğretmeni (6 Ekim 1923-26 Ekim 1924)

İskilip Azm-i Milli Mektebi Baş Öğretmeni (27 Ekim 1924-13 Ekim 1928)

Sungurlu Sunguroğlu Okulu Öğretmeni ve Kültür İşyarı (14 Ekim 1928-14 Eylül 1933)

Çorum Tanyeri Okulu Öğretmenliği (16 Eylül 1933-16 Şubat 1937)³¹

²⁵ Arıncı *Âvize*, s. 21. *Esaretten Döndükten Sonra* adlı şiirinin başına bu notu düşmüştür.

²⁶ Arıncı "Bir üst rütbe ihsan etti Vahidettin Sultan Mehmet/Anadolu kan ağlarken ihsana minnet etmedik" mısralarına yer verdiği *Minnetsizlik* başlıklı şiirinin altına bu konudaki notunu düşmüştür. Bak. RRAÖA, II/4.

²⁷ Emekli Sandığı Arşivi (ESA), *Sicil Dosya Nu: VO 522631*

²⁸ Arıncı, *Çorum*, s. VI

²⁹ MSBA, SDN. 17745

³⁰ Emekli Sandığı Arşivi, *Sicil Dosya Nu: MO 082003*

³¹ ESA, SDN: MO 082003. Rumi tarihler Miladi şekliyle verilmiştir.

Rifat Rami memleketi Çorum ve ilçelerinde öğretmenlik yaptığı yıllarda aktif bir eğitimci ve Türk inkılâbının gayretli bir ferdi olarak karşımıza çıkmaktadır. İskilip Muallimler Birliği'nin aktif bir üyesidir. Burada arkadaşları Asım Nida, Ömer Azmi, Vehbi, İsmail Hakkı, Osman, Niyazi ve Necati Beyler ile Münire ve Şerife Hanımların gayretleriyle İskilip halkının eğitim ve kültür hayatının hizmetkârı olmuşlardır. 1 Nisan 1926-1 Haziran 1928 tarihleri arasında 41 sayı olarak yayımladıkları *Kurtuluş Yolu* dergisi³² bu kadronun önemli hizmetlerinden birisi olmuştur. Derginin yükünü daha çok Azmi Milli Mektebi Başöğretmeni Rifat Rami ve aynı okuldan öğretmen arkadaşı Asım Nida Beyler omuzlamışlardır. Dergi onların gayretleriyle ayakta durmuştur. Kurtuluş Yolu başlığını daha küçük puntolarla tamamlayan "*Türkün Yoludur*" ibaresi dönem ve dergiyi çıkaran kadronun düşünce ve duygu dünyasının ifadesi olarak gözükmektedir. Hedeflerini, kararlılıklarını ve yaptıkları işin önemiyetini;

Aylardan beri kati bir azimle çalışan Muallimler Birliği, Kurtuluş Yolu'nu çıkarabilme hususundaki emelini nihayet gerçekleştirmiştir.

Evet! Cehalet ve taassup, hurafeye ve efsaneye karşı inkılâp, teceddüt ve medeniyet namına açtığı mücadelede, şimdikiye kadar daima zafere kavuşan, hak ve hakikati örten kirli perdeleri yırtarak muhit ve memleketi aydınlatan gençlik, şu doğan güneşle daha yüksek bir şevk ve heyecan daha yılmaz bir azim ve metanet kaynağında durmak ve dinlenmeksizin çalışmak zaruretinde bulunduğunu müdriktir. İki senelik parlak hayatında şahsi ve ferdi fedakarlıklarla hükkü müsamereler, konferanslar ve müsamereler vermek; yetim ve fakir mektep çocuklarına elbise ve levazım-ı dersiyeye temin etmek gibi rehâkâr hizmet ve faaliyetlerine, çıkardığı mecmuayla halk arasına girerek daha şumûllü ve daha vâsi miyasta devam edecektir. En büyük gayesi, Türk illerinde artık cehalete yer ve söz vermemektir... Gazi Paşamızın bize açtığı ve gösterdiği kurtuluş yolunda ve farzımahal çıkacak bütün engelleri parçalayarak, ser ve geniş adımlarla yürüyecek; refah, irfan ve saadet kaynayan kurtuluş yurduna en evvel koşacak ve kavuşacaktır.

cümleleriyle ifade etmişlerdir.³³

Gazi'nin açtığı yolda yürüyen bu genç idealist kadro, aynı idealin yoldaşları ve bir "*milli mabet*" olarak gördükleri³⁴ İskilip Türk Ocağı'nı 11 Şubat 1927'de hizmete açacaklardır.³⁵ Ocakta, İskilip'in kıymetli gençleri ve münevver öğretmenleri "*sırf cehl sâikasıyla halen delalette buldukları muhtemel olan saf ve nezih halka*" milli gaye ve maksadı anlatacaklardır. Bu, aynı zamanda gençlik için bir vatan borcudur.³⁶ Rifat Rami ve arkadaşlarının gözünde Ocak; "*Türkün milli haslet ve faziletinden doğan, gurur ve benliğini yücelten, milli camiayı tarihindeki azametiyle mütenasip bir tarzda hal ve istikbalini temin ve muhafaza eden, ilahi ateşinden nur şuleleri fıskıran bir mihraktır.*"³⁷ İskilip'te aynı yıllarda, Muallimler Birliği ve Türk Ocağı'nın yanında

³² Yönetim yeri İskilip muallimler birliği olan derginin mesul müdürlüklerini sırasıyla Ziraat Memuru *Cemal Doktor Faik* ve Azmi Milli Mektebi öğretmenlerinden *Hakkı Safvet Beyler* yapmışlardır. 36. sayısı yayımlanmadığı için, son sayı üzerinde 42 rakamı görülmesine rağmen dergi 41 sayı çıkmıştır. İlk 24 sayısı Çankırı, sonraki sayılar Çorum Vilayet matbaalarında basılmıştır. 25. sayıya kadar İskilip Muallimler Birliği adına yayımlanan derginin bundan sonraki sayıları *İskilip Geçliği* adına çıkarılmıştır. Nüshalar 16 sayfa olarak yayımlanmıştır. Bak. Abdülkadir Ozulu, *Çorum Basın Tarihi Notları*, Çorum 2012, s. 348; Selim Yıldırım, *İskilip'in Yakın Tarihi Açısından Kurtuluş Yolu Mecmuası'nın Önemi*, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Samsun 1999 (www.iskilipinsesi.com, 15 Temmuz 2008). Mecmuanın İskilip İlçe Halk kütüphanesinde bulunan nüshalarına ulaşmamı sağlayan *İsmail Tahtacı Bey'e* teşekkür ederim.

³³ "Yolumuz ve Yerimiz", *Kurtuluş Yolu*, 1 Nisan 1926, S. 1, s.1-2

³⁴ Katipoğlu, "Ocağa Girelim", *Kurtuluş Yolu*, 15 Mart 1927, S. 23, s.1

³⁵ Katipoğlu, "Türk Ocağı", *Kurtuluş Yolu*, 28 Şubat 1927, S. 22, s. 1-2

³⁶ Aynı yer

³⁷ Katipoğlu, "Ocağa Girelim", s.1

Hilal-i Ahmer ve *Himaye-i Etfal* gibi cemiyetler de aynı maksat ve halka hizmet düşüncesi etrafında birleşmişlerdir.

Rifat Rami'nin öğretmenlik yıllarında memleketine hizmet verdiği kurumlardan birisi de *Çorum Halkevi* olmuştur. O, halkevinin en aktif şubelerinden birisi olan *Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi*'nin 1932-1936 yılları arasında başkanlığını yapmıştır. Bu yıllarda Türk Tarihi ve Türk Dili Tetkik Cemiyetlerinin yürüttüğü faaliyetler, oluşturulan yeni Türk dili ve tarih tezlerinin taşradaki temsilcileri halkevleri ve onların ilgili şubeleri olmuştur. Rifat Rami, halkevi temsilcisi olarak Çorum ve civarında, Boğazköy ve Alacahöyük'te yapılan kazılara nezaret etmiş, Hattı/Hitit güneş kurslarının topraktan çıkarılış anını fotoğraflayarak tespit etmiş/ettirmiş, müzelerde bulunan Çorum'a ait eserlerin envanterini çıkarmış, Çorum'un tarihi ve turistik yerlerinin fotoğraflarının çekilerek arşivlenmesini sağlamıştır.³⁸

Çorum Valiliği'nin 28.2.1935 tarihli yazısında; "*Çorum Eski Bilgiler Araştırma Kurumu*" adıyla bir kurul oluşturulmasının düşünüldüğü, kendisinin bilgi ve görgülerinden istifade edilmek üzere çalışmalara katılması istendiği görülmektedir. Bu cümleden olarak, Çorum ve havalisi şairleri ve Çorum tarihi üzerine araştırmalarını, yayımlamak maksadıyla titizlikle yaptığı anlaşılmaktadır.

Bu yıllarda yapılan birçok milli gün ve bayramların kutlanmasına katkı sağlamış; bu günlerin hatiplerinden olmuş, halkevinde seri konferanslar vermiştir.

Ulus, Hâkimiyet-i Milliye, Son Posta gazetelerinin ve *Anadolu Ajansı*'nın Çorum muhabiri olduğu, yaptığı yazışmalardan anlaşılmaktadır. Çorum ve ilçelerindeki kutlamalar ve yapılan çalışmalardan, yazdığı yazı ve gönderdiği fotoğraflarla muhabiri olduğu gazeteleri haberdar etmiştir. 13.12.1934 tarihinde, Türk kadınına milletvekili seçilme hakkının verilmesi dolayısıyla, yayınlanmak üzere *Ulus* gazetesine bir de "*Atatürk Kızı*" isimli şiirini göndermiştir.³⁹

O, Çorum'dan ve öğretmenlikten ayrıldığı 1937 yılına kadar hizmetlerine memleketinde devam edecek, bu yıldan sonra da Çorum'la ve oradaki faaliyetlerle irtibatını kesmeyecektir.

Yazı Hayatı ve Eserleri

Rifat Rami Arıncı, Çorum ve İskilip'in yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden birisi olarak daha ziyade şairliği bakımından tanınmaktadır. Kendisi ve şiirleri hakkındaki bilgilere, bu sebeple, İskilip ile ilgili bilgilerde ve eserlerde rastlamak mümkün olmaktadır.

Avize'ye yazdığı takdim yazısında kendi ifadesine göre 15 yaşından beri şiir yazmaktadır. Bütün şiirleri göz önüne alındığında, onun öne çıkan vasfı heccavlığı olmaktadır. Bu yönüne bizzat kendisi de bazı şiirlerinde işaret etmekte, hatta bu durumdan gurur duyduğu hissedilmektedir.⁴⁰ O'na göre hiciv, özgürlüğün öz malıdır ve hiciv sanatı varken insan dalkavuk olmamalıdır.⁴¹

Şiirlerinde esaret, hürriyet, demokrasi, milliyet, rüşvet, iltimas, irtikâp gibi hususlar ele alınmıştır. Üslubunda, hicvin getirdiği hırçın bir karakter ortaya çıkmaktadır.

Öğretmen ve memur olarak çalıştığı, kendisi ve ülkenin imkânsızlıklar içinde olduğu yıllarda şiirlerini bulduğu her ebatta ve evsafa kâğıt parçalarına yazdığı görülmektedir. Eserlerini bastırabilmek için, CHP ve DP dönemlerinde ilgili kurum ve şahıslardan yardım talep etmiştir. Bu hususta, farklı zamanlarda Çorum Valiliği, Çorum Halkevi Başkanlığı, Bursa

³⁸ Ülkü Arıncı'dan temin edilen klasörlerin içinde yer alan ve tarafımızdan I/1 olarak numaralandırılan dosya bu faaliyetlere ait yazışmalardan oluşmaktadır.

³⁹ RRAÖA, I/1

⁴⁰ Mesela *Hicvim* adlı kitabı için bak. Arıncı, *Avize*, s.4

⁴¹ *Avize*'nin kapağından.

Milletvekili Atıf Akgüç ve hatta DP'li Bakan Samet Ağaoğlu ile yazışmıştır.⁴² Tüm bu çabaları sonuçsuz kalan Arıncı, eserlerini kendi kıt imkânlarıyla bastırması ya da o öldükten sonra ailesi bu işi üstlenmiştir.

Rifat Rami ayrıca manzum piyes ve romanlar, Çorum tarih ve kültürü ile ilgili araştırma eserleri yazacaktır.

Kurtuluş Yolu'nda özellikle maarif ve sosyal meseleler üzerine yazılar/başyazılar kaleme alacak⁴³ ve yine dergi sayfalarında bazı şiirlerine yer verilecektir.⁴⁴ O'nun araştırma yazılarının yayımlandığı dergilerden birisi de Çorum Halkevi dergisi *Çorumlu*'dur. İskilipli tarihî şahsiyetlerden *Şeyh Muhiddin Yavsi*⁴⁵ ve *Ebussuud Efendi*⁴⁶ araştırmaları bu dergide yayınlanmıştır. Bu tür araştırmalarının amatör bir üslup ile değil, akademik usuller ile yapılmış olduğu görülmektedir.⁴⁷ 21/9/1939 tarihli Çorum Halkevine gönderdiği bir mektubunda, derginin ikinci yılında kendisine ulaşmama sebebinin yazısızlıktan kaynaklanması söz konusu ise, bu hususta yardım edebileceğini bildirmektedir.⁴⁸ Ayrıca *Çorum* gazetesinde⁴⁹ de, memleketinde görev yaptığı yıllarda çeşitli konularda yazıları yayınlanmıştır.

Çorum ve Havalisi Şairleri adlı eserinin arka kapak bilgilerinde 1949-1950 yıllarında *Zafer* gazetesinde "*İçtimai Tetkikler*" yayınladığı belirtilmektedir.

Eserlerinin muhtevasından anlaşılacağı üzere, düşünce hayatının belirgin çizgisi *Türk milliyetçiliği* olmuştur.

Rifat Rami Arıncı'nın yayınlanmış eserleri şunlardır:

Ülküç: 1934 yılında Çorum Vilayet Basımevi'nde basılmıştır. 144 sayfadır. İç kapakta ayrıca *Dünkiler ve Bugünkiler* başlığına rastlanmaktadır. Eser iki kısma ayrılmıştır. Birinci Kısım *Dünkiler* başlığı altında Irak cephesi, esaret, mütareke İstanbul'unda yazılan şiirleri muhtevlidir. *Bugünkiler* adlı ikinci kısım, Milli Mücadele ve sonrasında İskilip ve Çorum günlerinde yazılan şiirlerden oluşmaktadır. Daha çok millî konulara yer verilmiştir.⁵⁰

⁴² Samet Ağaoğlu'na yazdığı mektupta, "demokrasi inkılâbına bağlılığımın birer müspet vesikaları olarak devri sabıkı karakterize eden" *Ya Demokrasi Ya Ölüm* adlı şiir, *Pir Filozof* adlı 5 perdelik manzum piyes ve *Demokratlar* adlı ideolojik romanının maddi imkânsızlıklar nedeniyle basımını temin edemediğinden ve emeklilik sonrasında çalıştığı devlet kurumundaki yevmiesini bile alamadığından söz etmektedir. Bak. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge Nu: 030.01-55.332.1, 4.XI.1950

⁴³ Rifat Rami'nin dergide yer alan yazıları şunlardır: "*Türk'ün İçtimai Yaraları, Araz ve Tedavisi*", 1 Nisan 927, S. 1, s. 10-11; 30 Nisan 927, S.3, s. 39-41; "*Kalk Davran!*", 31 Temmuz 927, S. 8, s. 1-2; "*İlk Tedrisat Hakkında Düşüncelerim*", 15 Ağustos 1927, s. 138-139; "*Terbiye Alemi-Terbiyede Nefis Sanatların Vazifesi*", 15 Mayıs 927, S. 25, s. 308-309; 1 Haziran 927, S.26, s. 315-317; 15 Haziran 927, S. 27, s. 324-326; 30 Haziran 1927, S. 28, s. 331-332; "*Milliyet*", 15 Temmuz 1927, S. 29, s. 337-338; 31 Temmuz 927, S. 30, s. 348-349; 31 Temmuz 927 (Yanlışlıkla bir önceki sayının tarihi verilmiştir.), S. 31, s. 358-359; "*Artık İskilip'e Bir Kütüphane Binası Yapılmalıdır*", 1 Mart 928, S.38, s. 400-403; "*Gençlikte Alâka Kabiliyeti*", 1 Mart 928, S. 38, s. 404-405; "*Mektep Binası Derdi*", 15 Mart 928, S. 39, s. 410-412; "*Terbiyede Vahdet ve İdeal*", 1 Mayıs 928, S. 41, s. 325-327; "*İnkılâp Maarifinden-Doldurulan Boşluk*", 15 Nisan 928, S. 40, s. 417-419; "*Bir Mektep Açmak Bir Hapishane Kapamaktır*", 1 Haziran 928, S. 42, s. 433-434

⁴⁴ Derginin 5, 8, 18, 19, 22, 23, 38, 39 nolu sayılarında yer alan şiirleri, sırasıyla; *Artık Kalk –Türkiye Muallimler Birliğine-*, *Muallim Oğuz Doğan Zindanda –Şeyh Sait Piyesinden Manzum Bir Parça-*, *Sevda –Konya'da Sevgili Yeni Fikir'e-*, *Gökten Feryat –Tayyare Cemiyetine-*, *Misâk-ı Milli Marşı*, *Üç Zafer*, *Biz Kimiz*, *Öğüt* başlıklarını taşımaktadır.

⁴⁵ Rifat Arıncı, "*Şeyh Muhiddin Yavsi*", *Çorumlu*, 1 Kanun-ı sani 1940, S. 18, s. 5/535-537

⁴⁶ Rifat Arıncı, "*Ebussuud Efendi*", *Çorumlu*, 1 Mayıs 1940, S. 22, s. 7/665-672

⁴⁷ Onun bu tavrı, bazı akademik araştırmalarında eserlerine atıflar yapılmasının sebebidir. Bu atıflardan birisinde, ele alınan konu üzerinde en isabetli tespitin Arıncı tarafından yapıldığı özellikle belirtilmektedir. Bak. Zeki Gürel, "*Zileli Âşık Ceyhuni'ye Yeni Bir Bakış*", *Tokat Kültür Araştırma Dergisi*, Kasım 1999, S. 14, s. 52-59. Bir başka atf için bak. Ahmet Cahit Haksever, "*Çorum Bektaşî Zaviyeleri: Tarihi Süreçleri ve Fonksiyonları*", *EKEV Akademi Dergisi*, S. 36, Erzurum 2008, s.67-87

⁴⁸ RRAÖA, I/1

⁴⁹ Gazete hakkında bak. Ozulu, *Çorum Basın Tarihi*, s. 46-52

⁵⁰ Eser hakkında bir tahlil ve tenkit yazısı için bak. M. Turhan Tan, "Ülküç", *Cumhuriyet*, 8 Haziran 1935, s. 6

Ya Demokrasi Ya Ölüm: Aynı başlık altında 6 fasikül olarak yayınlamayı düşündüğü eserlerin ilkidir. 1950 yılında Ankara'da Nur Matbaası'nda basılmıştır. 32 sayfadır. Eserin önsözünde, *demokrasi* konusundaki düşüncelerinin oluşmasında, savaş yıllarında Hindistan'da esir bulunduğu sırada İngilizlere karşı mücadele eden "*Mehmet Ali (Cinnah) ve Şevket Ali biraderlerle Fazlu'l - Hak, Gandhi, Mevlana Abdu'l - Bari, Mümtaz Hüseyin ve arkadaşları gibi Hint milli istiklal ve inkılâp kahramanları*"nın etkisi olduğunu söylemektedir. Kendi -iddialı- ifadesine göre, kitabında "*daima vicdan emrinde, Cumhuriyet kanunlarına mutlak sadakatle her taşı gediğine*" koymuş ve "*milli edebiyatımızda demokrasi okulunun kapılarını*" şiirleriyle açmıştır.⁵¹

Tarihi İle Birlikte Kıbrıs Destanı: 1964 yılında Ankara'da Ayyıldız Matbaası'nda basılmıştır. 32 sayfadır. Kıbrıs konusunda yazdığı şiirlere geçmeden önce "*Kıbrısın Geçmişini Kısaca Gözden Geçirelim*" başlığı altında; Kıbrıs'ın coğrafi konumu, tarihteki yeri ve Türklere karşı yapılan katliamın içyüzü anlatılmıştır.⁵² Düşüncelerini "*Ergeç, tarih şahit olsun, bu ada, Türkiye'ye terk edilerek bu milletler çapındaki dava kapanacaktır.*" diyerek, düşünce ve temennisini dile getirmiştir.⁵³ İlk şiiri *Kıbrıs Selam yahut Kıbrıs Türküsü*'nde duygularını ifadeye;

"Akdeniz güneşi erken mi batmış?

Bir derdin mi var? Yaralı mısın?

Bağrında şehitler uzanıp yatmış.

Kanlar içindesin, yaralı mısın?" mısralarıyla başlamaktadır.⁵⁴

Âvize: 1970 yılında İstanbul'da Kutulmuş Matbaası'nda basılmıştır. 256 sayfadır. Sosyal konularda kaleme aldığı hiciv mahiyeti taşıyan şiirlerinden oluşmaktadır. "*Halkın, gençliğin milli duygularını geliştirmek için 55 senedir yazdığı şiirlerinin dördüncü*" kitabıdır. Diğer eserlerinde olduğu gibi, kitabında hâkim olan ruh, fikir ilhamı Türk milletindedir.⁵⁵

Çorum ve Havalisi Şairleri: 1992 yılında Ankara'da Ankara Üniversitesi Basımevi'nde basılmıştır. 311 sayfadır. Çorum'da bulunduğu yıllarda yaptığı araştırmaların mahsulü olan bu eser, Rifat Arıncı'nın ölümünden 20 yıl sonra oğlu *Kaplan Arıncı* tarafından yayınlanmıştır. Ankara'dan 1939 yılında Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Başkanlığı'na yazdığı mektubunda bu eserinden 500 sayfalık *Çorum Vilâyeti Şairleri* olarak bahsetmekte, Çorum Valiliğine yaptığı bir müracaatta ise "*Çorum'da iken bu tarih vesikalarından istifade ile hazırladığım XIV ncü asırdan zamanımıza kadar Çorum vilayetinde yetişen Âlim, Şair ve Ediplerin hâl tercümeleriyle eserlerinin hülasasını ihtiva eden ve (479) sahife halinde bir dosya içerisinde toplanan (XIV ncü asırdan zamanımıza kadar Çorum Vilayeti, Alim, Şair ve Edipleri Antolojisi)*ni ilişik olarak sunuyorum." demektedir.⁵⁶ Bu çalışması, daha sonra Abdullah Ercan tarafından yayınlanacak *XIV. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler* isimli esere ilham kaynağı olmuş gözükmektedir.⁵⁷

Rifat Arıncı'nın yukarıda bahsedilen yayınlanmış eserlerinin dışında bazı eserlerinin ve çalışmalarının da bulunduğu görülmektedir. Bunlardan bir tanesi *Çorum Vilayeti Tarihi*'dir. Kendi anlatımıyla, Çorum vilayetinin tarihinin tetkikinde memur olarak çalışmış; Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara ve İstanbul'daki müze ve kütüphaneler, Boğazköy ve Alacahöyük hafriyatı idarecileriyle yaptığı temaslar, halk elinde bulunan vesikalar ile yerli ve yabancı

⁵¹ Rifat Arıncı, *Ya Demokrasi Ya Ölüm*, Ankara 1950, s. 3

⁵² Rifat Arıncı, *Tarihi İle Birlikte Kıbrıs Destanı*, Ankara 1964, s. 3-7

⁵³ Arıncı, *Kıbrıs Destanı*, s. 7

⁵⁴ Arıncı, *Kıbrıs Destanı*, s. 9

⁵⁵ Rifat Arıncı, *Âvize*, İstanbul 1970, s. 3

⁵⁶ RRAÖA, I/1

⁵⁷ Çorumlu araştırmacı Abdülkadir Ozulu Bey'in tarafıma gönderdiği 4 Ekim 2013 tarihli mektupta, emekli senatör Abdullah Ercan'ın Arıncı ile dostlukları bulunduğu bahsedilmiştir.

kaynaklardan "Tarih ilmi ve usulleriyle" istifade etmiştir.⁵⁸ *Çorum İli Kalkınma Projesi, İstibdat Ruhu* adlı incelemeleri de basılamamıştır.

Onun kaleme aldığı ve yayınlama imkânı bulamadığı bazı manzum piyesleri vardır. Bunlardan *Pîr Filozof*'ta dikta karşılığı, demokrasi konusu işlenmektedir. 5 perde ve 84 daktilo sayfasından oluşmaktadır.⁵⁹ 4 perdelik *Şeyh Sait* ve 2 perdelik *Tayyare* piyesi Çorum ve kazalarında oynanmıştır.⁶⁰ *Vahdeddinin Rüyası, Sancak Çavuşu, Köy Değirmeni* ve *Mezarlıklar* birer perdelik manzum piyeslerdir.

Hindistan'da esir olduğu günlerde *Hürriyet* adlı bir manzum roman yazdığı, Ülküç'te bazı şiirlerin altına düştüğü notlardan anlaşılmaktadır.⁶¹

Mektepten Cepheye-Cepheden Esarete Giden Yol ve Yaşananları Anlatmak

Seferberlik yıllarında birçok cephede savaşmak zorunda kalan Türk milletinin yaşadığı sıkıntılar, cephelerde verdiği kayıplar, yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalan kitlelerin acıları vb. yanında, bu zor yılların bir diğer hazin sayfası özellikle Ruslar ve İngilizlere esir düşen on binlerce Türk askerinin dünyanın dört bir bucağına dağılmış esir kamplarında hürriyetsiz yıllar yaşamış olmalarıdır. Seferber edilen 2.850.000 bin civarında askerin yaklaşık 360 binini esirler ve akıbeti meçhul olanlar teşkil edecektir.⁶² Kesin bir rakam vermek imkânı bulunmamasına rağmen, Rusya ve İngiltere elindeki Türk esirlerinin sayısı 240 bin civarındadır.⁶³ Bunların 150 bin kadarı İngiltere sömürgesi olan topraklardaki esir kamplarına dağılmışlardır. Bu esirlerin, bir tespite göre 7.751'i subay kadrosundadır.⁶⁴

Özellikle Çanakkale ve Doğu cephelerindeki kayıplar sebebiyle, ihtiyat zabiti namzedi olarak askere alınacak tahsilli neslin alt yaş sınırı 1915 yılında 18'e düşürülmüş, 27 olan üst yaş sınırı kaldırılmış, 1916'da devam eden uygulama Eylül 1916'da 17 yaş da kapsar hale getirilmiştir.⁶⁵ Rifat Rami ve yaşlıları -1314/1898- doğumlu lise tahsil seviyesindeki talebeler, bu düzenlemeler neticesinde 1916 yılı Nisan-Mayıs aylarında, imtihanlarına giremeden, tahsilleri yarıda kalarak askere alınmaya başlamışlardır.⁶⁶ Güçtekin'in ifadesiyle " ...bu tevellütlüler bir anlamda imtihanlarını I. Dünya Savaşı ile vermişlerdir."⁶⁷ Rifat Rami'nin büyük harp yıllarındaki bu imtihanı 15 Temmuz 1332/28 Temmuz 1916'da İstanbul talimğâhlarında başlayacak, Hindistan'daki üç yıllık esaret hayatını takiben 2 Mayıs 1920 tarihinde terhisyle son bulacaktır.

⁵⁸ Çorum Vilayeti Yüksek Makamına başlıklı yaptığı müracaatta bu bilgilere yer verilmiştir.

⁵⁹ RRAÖA, I/2

⁶⁰ Arıncı, *Ülküç*, s. 143

⁶¹ Arıncı, *Ülküç*, s.55, 59

⁶² Edward J. Erickson, *Size Ölmeyi Emrediyorum Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, Kitap Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2003, s. 309-315

⁶³ Cemil Kutlu, *I. Dünya Savaşında Rusya'daki Türk Esirleri ve Bunların Yurda Döndürülme Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum 1997, s. 7; Cemalettin Taşkıran, *Ana Ben Ölmedim 1. Dünya Savaşında Türk Esirleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2001, s. 50-51'de Rusya'daki esirlerin sayısı 65 bin dolayında gösterilmesine rağmen, esirler üzerine çalışmalar yapan Yücel Yanıkdağ bu rakamı 90 bin olarak zikretmektedir. Bak. Yücel Yanıkdağ, "Rusya'daki 90 bin Osmanlı savaş esiri ve Sarıkamış Muharebesi", *Taraf*, 7 Ocak 2015, s. 10. Bu rakama İngiltere elindeki 150 bin civarındaki Türk esirleri eklenince yaklaşık 240 bin rakamı ortaya çıkmaktadır. Taşkıran ve Erickson farklı rakamlar zikretmesine rağmen, Yanıkdağ'ın İngiliz kaynaklarından aldığı rakam 150.041'dir. Bak. Yücel Yanıkdağ, *Millete Deva Olmak Osmanlı Savaş Esirleri, Tıp ve Milliyetçilik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s.26

⁶⁴ Yanıkdağ, *Millete Deva Olmak*, s. 26

⁶⁵ Mehmet Beşikçi, " İhtiyat Zabiti'nden 'Yedek Subay'a: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Zorunlu Askerlik Kategorisi Olarak Yedek Subaylık ve Yedek Subaylar 1891-1930", *Tarih ve Toplum*, S. 13, Güz 2011, s. 61-62

⁶⁶ Nuri Güçtekin, *Eğitilmiş Neslin I. Dünya Savaşıyla İmtihanı*, İskenderiye Yayınları, İstanbul 2015, s. 84

⁶⁷ Güçtekin, *Eğitilmiş Neslin İmtihanı*, s. 19

Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere esir düşen Türk askerleri Mısır, Irak, Kıbrıs, Malta, Hindistan ve Birmanya (Burma)'daki esir kamplarına gönderilmişlerdir.⁶⁸ Rifat Rami'nin savaştığı Irak cephesinden alınan esirler özellikle Güneydoğu Asya'daki kamplarda tutulmuşlardır. Diğerlerine göre daha çok esir barındıranlar Hindistan'daki Bellary ve Birmanya'daki Meiktila ve Thatmyo esir kamplarıdır. Bunların dışında Sumerpur, Ahmed Nagar, Belgaum, Kalküta İstasyon Kampı, Kataphar, Tognung Kampları Hindistan'da; Schwebo Nekahet Kampı, Rangoon Karantina Kampları da Burma'da Türk esirlerinin buldukları yerlerdir.

Birinci Dünya Savaşı'na ihtiyat zabiti/yedek subay olarak katılan tahsilli nesilden bazıları savaş sırasında günlük tuttular, bazıları da sonraki yıllarda hatıralarını yayınladılar.⁶⁹ Onların döneme, olaylara, kısacası yaşadıklarına bakışları muvazzaf subaylara, yüksek rütbeli komutanlara göre daha farklıdır. Mesleği askerlik olanlar, ordulara komuta edenler ve askeri bürokraside mevki edinenler yaşadıkları tecrübeleri gelecekteki meslektaşlarına aktarmak, kendilerini savunmak, uğradıkları haksızlıkları dile getirmek, tarihi olaylar içerisindeki büyük/önemli rollerini anlatmak, tarihe ışık tutmak gibi maksatlarla hatıralarını kaleme almışlardır.⁷⁰ İhtiyat zabitelerinin yazma sebepleri ise fedakârlıklarının unutulmamasını sağlamak, "yaşanan felaketleri ve zorlukları anlamlandırmak, bunlarla yüzleşebilmek ve normal hayata devam edebilmek" ve asker olarak yaşadıkları "heyecan, şaşkınlık ve normal dışı tecrübeleri kâğıda dökme isteği" olarak belirtilmektedir.⁷¹ Bu kuşağın en büyük travması esaret ve onların bu travmayı atlama yollarından birisi de yaşadıklarını yazıya dökmek olmuştur.⁷²

Birinci Dünya Savaşı'nda Türk ordusunda rütbesiz askerler arasında okuma-yazma bilenler yok denecek kadar azdır. Buna rağmen, son yıllarda yayınlanan hatıratlar arasında küçük zabit/astsubay, erbaş ve er hatıralarına da rastlanılmaktadır. "Sıradan askerinin sesi" olmak bakımından, ihtiyat zabiti hatıratları ile birlikte bu anlatılar, harp edebiyatı ve özellikle askeri tarih için önemli bir kaynak türü olmaktadır.⁷³

Rusya ve Mısırdaki esir kampları ve buradaki esirler hakkında yapılmış çalışmalara ve yayınlanmış hatırat/günlüklere oranla, Hindistan ve Burma'daki esir kamplarına ait olanlar yok denecek kadar azdır.⁷⁴ Kızılhaç raporları ya da Yarbay Hasan Yetimi'nin esaret sonrasında yazdığı rapor⁷⁵ gibi resmi kaynakların dışında; konu bağlamında yayınlanan en ilgi çekici hatırat, mektep görmemiş ama kendi kendini yetiştirmiş, Rifat Rami gibi Irak cephesinde savaşmış ve Hindistan'da Bellary esir kampında kalmış olan er Hüseyin Fehmi Genişol'un hatıratıdır.⁷⁶ "yaşadıklarını, insani duygularını gizlemeden anlatan"⁷⁷ Genişol ve hatıratı gibi,

⁶⁸ İngiliz esir kampları hakkında genel bilgi için bak. Cemalettin Taşkiran, *Ana Ben Ölmedim Birinci Dünya Savaşında Türk Esirleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2001, s. 58-176; Mahmut Akkor, *I. Dünya Savaşında Çeşitli Ülkelerdeki Türk Esir Kampları*, 'Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi', Sakarya 2006, s. 43-123

⁶⁹ Bu konuda kısmi bir listeleme için bak. Beşikçi, "İhtiyat Zabiti Yedek Subaya", s. 77-78, dph. 123-149; sadece Rusya'daki esir kamplarını anlatan hatırat ve günlükler için ayrıca bak. Mustafa Arıkan, "Ağabey ve Kardeşi -Hayat Çizgisi Savaşın Geçen İki Medreseli-", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, Y.13, S.18, Bahar 2015, s. 395, dph. 49

⁷⁰ Taşköprülü Mehmed Efendi, *Irak Cephesi'nden Burma'ya Savaşın ve Esaretin Günlüğü*, (Haz. Mesut Uyar-Ahmet Özcan), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2015, s. xlv

⁷¹ Taşköprülü, *Esaretin Günlüğü*, s. xlvi

⁷² Taşköprülü, *Esaretin Günlüğü*, s. 1

⁷³ Mehmet Beşikçi, "Askeri Tarihçiliğin Gayri Resmi Kaynakları: Asker Anıları ve Günlükleri", *Osmanlı Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar*, (Der. Cevat Şayin-Gültekin Yıldız), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, s. 98-99

⁷⁴ Güneydoğu Asya'daki Esir Kampları ve buradaki Türk esirleri, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi Rıza Özbölük tarafından doktora tezi olarak çalışılmaktadır.

⁷⁵ Taşkiran, *Ana Ben Ölmedim*, s. 72-92. ATASE'de bulunan rapor, Taşkiran tarafından sadeleştirilerek verilmiştir.

⁷⁶ Hüseyin Fehmi Genişol, *Çanakkale'den Bağdat'a Esareten Kurtuluş Savaşı'na Cephe Sekiz Yıl Sekiz Ay (1914-1923)*, (Haz. Mustafa Yeni), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014, 388 s.

⁷⁷ Genişol, *Çanakkale'den Bağdat'a*, s. viii

esaretini Burma'daki Meiktila kampında geçiren Rifat Rami'nin hemşehrisi, Irak cephesinde savaşıyan bir diğer rütbesiz asker Mustafa Tütüncü'nün hatıratını da anmak gerekiyor.⁷⁸ İçe bakan, samimi, hesapsız anlatımında; Irak cephesinde zorluk, imkânsızlık ve çaresizlik içinde arkadaşlarıyla birlikte cepheden kaçarak memleketine dönmek teşebbüsü bile gizlenmemiştir.⁷⁹

Sıradan bir askerinin sesi olarak Rifat Rami, cephe ve esaret duygularını, diğer anlatılarda görüldüğü gibi günlük, hatırat -burada otobiyografi türünü de hatırlamak gerekiyor- yazarak anlatmamış; çok az rastlanılan bir örnek ve anlatım yolu olarak şiiri seçmiştir.

Rifat Rami'nin Şiirlerinde Duygu ve Düşünceler

İnsan şahsiyetinin oluşmasında kalıtımın olduğu kadar sosyal çevrenin de etkisi büyüktür. İçinde yaşadığı toplum şahsiyetin en önemli belirleyicilerinden olmaktadır. Toplumun şahsiyeti oluşturan/geliştiren bu konumu bir "sosyo - kültürel rahim"e benzetilmektedir.⁸⁰ Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını, sürekli savaşlar ve kayıplar içindeki bir milletin mensubu olarak geçiren Rifat Rami, bu savaşlardan en büyüğünü, Irak cephesinde muharip bir asker olarak yaşamış ve mukadderat onu esarete kadar sürüklemiştir. Yaşanılan şartlar ve hadiseler, onun düşünceleri ve ruh hâli üzerinde de mutlaka etkili olacaktır.

Şiirlerine düştüğü notlar, onun Irak cephesinde *Remadiye*, *Hit*, *Habbaniye* gibi yerlerde savaştığını göstermektedir. Bağdat'ın batısında Fırat cephesinde yer alan bu bölgelerde 1917 yılında savaşıyan Rami için artık cephenin zor zamanlarıdır. 1916 yılında kazanılan zaferler artık geride kalmıştır. Selmanpak direnişi, Ktesifon, Kut muharebeleri gibi. 1917 Martında Bağdat kaybedilmiştir. Yarbay Ahmet Evrak komutasındaki Birinci Müstakil Fırat Grubuna bağlı birlikler 29 Eylül 1917'de esir düşmüşler,⁸¹ Rifat Rami'nin esaret hayatı da burada başlamıştır.

Artık bu tarihten sonraki savaş/esaret yıllarında, tabii olarak onun ruh hâli, duygu ve düşüncelerinin de en önemli belirleyicisi *esaret* olacaktır. Şiirlerinde tespit edilebilecek diğer hususlar arasında hürriyet, İngiliz düşmanlığı, vatan sevgisi, bir ihtilal bekleyişi, ölüm duygusu, bir esir kampı faaliyeti olarak⁸² roman yazma gayreti, dönüş yolu duyguları olarak tespit edilebilir. Askerlik günlerinin bir etkilenmesi sonucu olarak kendisini "*Naturalist şair*" olarak nitelemesi de bu hususlara eklenebilir.

Esaret/Hürriyet

Irak'ta savaşın son yılında İngilizler'e esir düşen bir askerinin, cepheye esaretin henüz ikinci gününde günlüğüne yazdığı "*Esiriz. Hürriyetimiz yok. Bir mahbustan daha fena. Ne elim işkence. Düşündükçe tedehhüş ediyorum. Bu iki gün bana o kadar uzun ve o kadar ağır geldi ki bu devre-i esarete halin sonuna kadar nasıl tahammül edeceğimi bilmiyorum. Ölüm bunun yanında pek ehven.*" satırları,⁸³ askerlik hayatının üç yıla yakın bir zamanını esarete geçirecek olan Rami'nin duygu ve

⁷⁸ Mustafa Tütüncü, *Hatıra Defterimdir...*, (Haz. Abdülkadir Ozulu), Çorum 2016, 90 s. Yayına hazırladığı bu hatırat ile birlikte, Rifat Rami Arıncı hakkında bazı belge ve şifahi bilgileri lütfeden Abdülkadir Ozulu Bey'e teşekkür ediyorum.

⁷⁹ Tütüncü, *Hatıra Defterimdir*, s. 44-47

⁸⁰ Tuncel Altınköprü, *Şahsiyet Analizi*, 3. baskı, Altınköprü Yayınları, ? 1985, s. 13

⁸¹ İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 171. Yarbay Şükrü Naili (Gökberk) komutasında Halep'ten gönderilen 50. Kolordu ile Fırat Grubu yeniden teşkil edilmiştir. Bak. *Aynı yer*. Bu sebeple, Rifat Rami bir notunda bu birlikleri *Birinci Fırat Grubu* olarak adlandırmaktadır.

⁸² Esir kamplarında rütbeli askerler erlere göre daha iyi şartlarda yaşamaktadırlar. Yılları bulacak boş zamanlarda bir takım kültürel faaliyetler yapılır. Yabancı dil öğrenmek, gazete çıkarmak, enstrüman imali ve koro oluşturarak yapılan mûsıkî faaliyetleri, konserler, verilen temsiller, okuma-yazma bilmeyen erler için açılan kurslar vb. Esir hatıratların hepsinde bu tür faaliyetlerin anlatımına rastlanmaktadır.

⁸³ Serezli Mehmet Ragıp, *Rus ve İngilizlere Karşı Bir Osmanlı Zabiti (1917-1918)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 211

düşüncelerine de bir işaret olarak kabul edilebilir. Hürriyetten mahrumiyeti düşünmenin bir işkence olarak görüldüğü ve insanı dehşete düşürdüğü, ölümün bu duruma tercih edilebileceği ifadesi; esarete geçen yılların Türk askeri için ne derin bir üzüntü ve ıstırap olduğunu anlatmaya yetmektedir.

Rifat Rami'nin esarete dair duygularının ifadesi olarak yazdığı şiirlerden birisi, radyo tiyatrosuna dönüştürülerek 28.12.1964 tarihinde Ankara Radyosu Müdürlüğü'ne sunulmuştur. O, müracaat yazısında olayın hikâyesini "Birinci Cihan Savaşında Irak'ta Altıncı Ordu Birinci Müstakil Fırat Grubunun İngilizlerle yaptığı savaş alanında bir alay sancak çavuşunun alay sancağının düşmanın eline geçmemesi için, beline sararak kahramanca kurtarmasını karakterize eden, mahallinde yazdığım" sözleriyle anlatır. *Sancak Çavuşu* isimli bu şiirin başına da şu notu eklemiştir: "1 Ekim 1333 tarihinde Irak'ta İngilizlerle yapılan Habbaniye muharebesinde mağlup ve esir olan Müstakil Fırat Grubu er ve bir sancak çavuşunun alay sancağını beline sararak Fırat'ı geçip kaçmak isterken olmuştur."⁸⁴ Şiir, 64. Alay sancak çavuşu ile aynı alaydan er Ali arasında geçen diyalogla başlar ve devam eder. Çavuş karanlıkta kendisine yaklaşan karaltıya kim olduğunu ve parolayı sorar. Parola "ya hürriyet, ya ölüm"dür. Çavuş yaşadıkları gecede bir uğursuzla karşılaşacaklarını rüyasında görmüştür. "Tanrımız esirgesin." ve "Sus. Allah göstermesin." dilekleri karşılıklı olarak dile getirilir. Fırat'ı yüzüp geçmek konusunda çavuş ümitsizdir:

"Talihimize bak ki, geçidin derin dibi,
Kum çölünden eksibe sızarak gelir gibi.
Kıyısına vurarak köpürüyor bu geçit,
Tehlikesi yüzde yüz, yüzde bir de yok ümit."

Ali, çavuşunu cesaretlendirir, nehri daha önce yaptığı gibi geçebileceklerini söyler:

"Geçenki taarruzda bu geçitten çok geçtim.
Hatta şurda dinlenip şu kaynaktan su içtim.
Haydi çavuşum haydi!.. Hemen sıçrayıp atla,
Biraz da sen boğuş da kuruyası Fırat'la."

Birlikte suya atlarlar ve karşı kıyıya ulaşmaya çalışırlar. Bu defa çavuşu Ali'yi cesaretlendirmektedir:

"Akıntıya kapılma, dönen dalgaya bakma,
Allah de de hiç korkma, Allah de de hiç korkma."

...

Kıyı yaklaşıyor bak, korkulur mu ırmaktan,
Kaderde varsa ölür. Asker olmaz korkaktan.
Korkaklık yapma Ali, şu göksüme gel de bak,
Ne güzel de yakışmış kuşak gibi al bayrak.
Milli şeref bundadır, hamiyet de hep bunda,
Kahramanlık dediğin ancak vatan uğrunda,
Bayrağına sarılıp gereğince ölmektir.
Şehitlere kefendir, gazilere gömlektir."

⁸⁴ RRAÖA, I/5

Gücü tükenen, şahadetin eşiğindeki çavuş Allah'ına yakarır:

"Yükselmiş yine nabzım, çırpınıyor bak kalbim,
Ya millete başısla, dileğim bu hey Rabbim...
Ya Rabbime kavuştur, göksündeki bayrakla,
Aydm dünya kararsın, ay yıldızsız Irak'la."

Esir olan grup askerleri nehrin kıyısına vuran şehit çavuşu ve göğsüne sardığı sancağı görürler:

"Köpüklerin üstünde sanki allı gelin kız,
Sarılmış bayrağına, göksündeki ay yıldız.
Traşlı elmas gibi parım parım parlıyor,
Beşik gibi dalgalar kahramanı sallıyor.

Ay yıldızı görünce hep esirler irkildi,
(Bizim kahraman çavuş) diyen bakınca bildi.
Belli ki, boğulmuş ta o gün eşsiz kahraman,
Bir mabut haşmetile göçüyor bu cihandan.

...
Yıkılmıştı bir âlem, fakat hey Allah'ım hey!...
Kahramanlık dediğin tarihe sığmayan şey.
Kopuverince arzdan kıyametler kopmaz mı?
İstiklâlin mânâsı artık yere batmaz mı?"

Onun ifadesiyle çavuşun kahramanlığı ve şahadeti tarihe sığmayacak kadar büyüktür. Akif'in "Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın." mısraında olduğu gibi. Ay yıldızı göklerden yere inmiş, istiklalini kaybetmiş Türk milleti için bu kıyametten farksızdır.

Rifat Rami'nin uğruna savaştığı bir başka vatan toprağı Musul'un elden çıkışı, hem onun hem de Musul'un akacak gözyaşlarının sebebidir; ama o belde, belki bir gün yine Türk toprağı olacaktır:

"Düşman girdi her başına,
Yer vermedi bayrağına,
Ay yıldızsız Türk yaşar mı?
O yakışır toprağına.
İçin için, usul usul,
Duymasınlar, ağla Musul.

...
Yapacağız kutsal akın,
O akının günü yakın.
Tarih bizi seyrediyor,
Sen umutsuz olma sakın.
İçin için, usul usul,
Duymasınlar ağla Musul.

...
Musul, senin aşkın bende,
Ateş oldu ruhta, tende.
Ey Türklerin eşsiz yurdu,

*Hep gönüller bugün sende.
İçin için, usul usul,
Duymasınlar, ağla Musul.*"⁸⁵

O, Irak'ta Remadiye'de yazdığı *Hitabe* başlıklı şiirinin esir olurken İngilizlerin elinde kaldığını belirtmektedir.⁸⁶ Ülküç'te yer alan, bu şiirden bir parçada devrin iktidar sahiplerini tenkit etmektedir. Sayfa altına düştüğü nottan, cephede şiirlerinin yer aldığı bazı evraka el konulduğu anlaşılmaktadır.

Irak cephesinde esir düşen Türk askerleri, önce Bağdat ve Basra civarındaki esir kamplarında karantina altına alınır ve enterne edilirler. Bu kamplarda, hastalıkları önlemek için yapılan dezenfekte işlemi, bunun kıyafetlerin tamamen çıkarttırılarak yapılması düşman karşısında çaresiz durumdaki askeri psikolojik olarak yıpratır.⁸⁷ Daha sonra Basra üzerinden, deniz yoluyla Hindistan'ın Bombay limanına ulaştırılırlar. Gemi ambarlarında yapılan bu yolculuklar zorluk ve sefalet içinde geçer. Takiben Hindistan ve Burma'daki esir kamplarında zor yıllar başlayacaktır. Hürriyetini kaybetmek, savaşırken düşman eline esir olarak geçmek bir asker için en arzu edilmeyen durumdur. Tel örgüler arasında geçen yıllar, hürriyetten mahrum olmak zaman zaman ümidi kaybetme noktasına kadar gidebilecektir:

*"Akibet biçareler medfeni Hindistan olacak,
Ağlar ve sızlarım, gene girmem tabutuma ya Rab;
Serapa alkanlı kefen perdei hicran olacak,⁸⁸
Vatan hüsrani mıdır beni kahreyleyen ah!
Feleğin çektiği hançer dideme al kan olacak.
Artık kahrile vurdun sineme hançeri billâh.
Rami düşman elinde eyhah! Hâk ile yeksan olacak."*⁸⁹

Hürriyet İçin başlıklı şiirinde, zulmeti boğacak bir aydınlık bekler. Feryatları bütün ufku sarmıştır, imdat yetişmemektedir ve kara bahtlı evlatlar daha kaç yıl uzaklarda inleyeceklerdir. Onu bir yetim olma duygusu sarar ve hürriyetinin nerede kaldığını sorar:

*"Aşkı yetim, bilgim yetim, ırkı yetim, fikrim yetim.
Nerde kaldın hürriyetim, hürriyetim, hürriyetim "*⁹⁰

Esaret onu acı duygular içine sürükler. Bugün, ulu dağlar bile inlemekte, bütün cihan Türk'e ağlamaktadır. Hakir, sefil ve perişan olmuşlardır.⁹¹

Esarete geçen üç yıl eski Rami'den eser bırakmamış, İngiliz elinde esir olmanın yıpratıcılığı onu tanınmaz hale getirmiştir:

*"İnlerken milletim, mefkûrem, elim.
Göklerde tufanım, yerlerde selim.
Şu resme bakıp da Rami sanmayın;*

⁸⁵ Tarih konulmamış bu şiirin ne zaman yazıldığı tespit edilememiştir. RRAÖA, I/6

⁸⁶ Arıncı, *Ülküç*, s. 8

⁸⁷ Tütüncü'nün hatıralarında bu manzaranın yarattığı ruh hâli şu satırlarda ifadesini bulur: "*Gömlek ve donlarımızı da çıkarttırdılar. Tamamen çıplak ve üryan olarak dörder sıra dizildik. Bazılarımız mendille ön ve arka kısımlarımızı kapamak istemiş isek de İngilizler buna da mani oldular...Manzara cidden çok feci ve aşağılayıcıydı. Çıplak vaziyette insan o kadar müteessir oluyor ki,tariften acizim...Esir olmaktan ise anda esir olmadan ölmek daha evladır.Ben bu hakikatleri gördüğüm için yazıyorum. Çünkü bu hakikatlere tahammül edilemez."* Bak. Tütüncü, *Hatıra Defterimdir*, s. 55-56

⁸⁸ Şiirler, tarafımızdan kitapta yer alan şekliyle, orijinal haliyle verilmiş; yazım yanlışlarını düzeltme yoluna gidilmemiştir. Tamlamaların yazılışı da bunlardandır.

⁸⁹ 4 Temmuz 1917'de Bellary'de yazılmış şiir için bak. Arıncı, *Ülküç*, s. 21.

⁹⁰ Arıncı, *Ülküç*, s. 23

⁹¹ Arıncı, *Ülküç*, s. 37

Bana benzese de hiç ben değilim."⁹²

Bellary'de Türk esirleri komisyonu reisine ithafen yazdığı bir şiirde esaret ve onun yarattığı duyguların işaretleri bulunur. Dört bin Türk genci bir köşede unutulmuş, kahrolmaktadırlar. "Osmanlılık âleminin kara bahtı" Bellary'de tezahür etmiştir. Bu mazlumlar karargâhı, zulmün kararttığı ufuklar Reis Beyin idaresiyle aydınlığa kavuşacaktır. Onun vicdanı, Türk'ü Garbın pençesinde inletmeye razı olmayacak, bir hamiyet kaynağı olarak akıp gelecektir.⁹³

Tabiat, dünya/devir ile *Tabiatla Karşı Karşıya* şiirinde bir hesaplaşmaya girişir. Tarih boyunca beşeriyet hep acı çekmektedir. İnsanlık binlerce senedir birbiriyle kavga etmekte, harbin katliamlarla dolu musibet/felaket yılları zulmü, alçak, aşağılık bir vasatı hâlâ yaşatmakta, yükseltmektedir. Ve adeta bu durum tabii bir hal olmuştur:

*"Artık söyle ey dahiyei harbü kıtal.
Acaba kaç bin senedir edvarı cidal?
Her köşede bir kan, bir alev, cengü vega;
Her çevrende zulmü zillet yükselir hala.
Bilumum hudutlarda al, yeşil bayraklar.
Peşinde toplar, tüfekler, bomba, mızraklar.
Ki: Hep bunlar senin zerrelere mevlut.
Hep bunlar sana raci, sana ait, mev'ut."*⁹⁴

İnsanı, beşeriyeti yüceltecek ve yükseltecek bütün değerler düşmekte, gerileyip kaybolmaktadır. Ortada yiğitlikten, kahramanlıktan, arkadaşlıktan, insanların birbirine sahip çıkmasından vb. eser yoktur:

*"Sadakat, hukuk; kanun, uhuvvet, adalet,
Taali, terakki, şecaatle besalet,
Müsavaat, tesahup, temellük, hüküm, hürriyet,
Sisli simalar altında ruhu milliyet.
Hep bunlar katılsınlar bir başka mecraya;
Dökülsün tedenni denilen o deryaya."*⁹⁵

Yaşanılan bütün olumsuzlara rağmen bir gün yine hürriyete kavuşulacaktır. O, insanlığın gıdasıdır. Onun yok olması, ortadan kalkması ancak beşeriyeti alçaltır:

*"İhtimal, birgün sevinir zavallı hayat.
Ya, tatlı bir cereyana katılır kâinat.
Hayır yaşadıkça bu haris beşeriyet.
Bütün nurlarile doğar şanlı hürriyet.
Hürriyet: Milletlerin gıdasıdır. Mutlak,
Hürriyet olmaz ise beşer alçalacak."*⁹⁶

Esir kampında yazdığı bir başka şiirinde, Hindistan'da hürriyetsiz günlerini "işkenceli esaret", "ölümlü ikamete memur" olmak şeklinde nitelendirmektedir:

⁹² Arıncı, *Ülküç*, s. 46

⁹³ Arıncı, *Ülküç*, s. 15

⁹⁴ Arıncı, *Ülküç*, s. 18

⁹⁵ Arıncı, *Ülküç*, s. 19

⁹⁶ Arıncı, *Ülküç*, s.19; Esir kamplarındaki hayatı anlatan belge, rapor, günlük ve hatırat gibi kaynaklarda esirlerin normal dışı davranışlarına; sapmalara, şahsiyet bozulmalarına, kavga ve öldürme hadiselerine, hatta devlet ve milletine ihanete bile rastlanabilmektedir.

"Kaç yıl sürsün imanına hakaret?
Daha kaç yıl millet matem bağlasın?
Kaç yıl sürsün işkenceli esaret?
Daha kaç yıl biz mazlumlar ağlasın?

Daha kaç yıl haykırılım bu elde?
Feryatları, figanları duymayım.
Daha kaç yıl sabreylesin bu belde?
Kanunların ahkâmına uymayın?

Millî azmim, imanım, millî aşkı, gururum
Ne cevherler var ise hepsi artık ölsün mü?
Hindistan'da ölümlü ikamete memurum
Hakka bakan gözlerim kan dökerek sönsün mü?"⁹⁷

Nisan 1920'de esareti biten, hürriyetine ve vatanına kavuşan Rifat Rami, başkent İstanbul başta olmak üzere vatan topraklarının büyük harpte savaştığı devletler tarafından işgal edildiğini görecektir; milleti ile birlikte yeniden bir istiklal mücadelesi verecek, Milli Mücadele saflarındaki yerini alacaktır. Milli azmi, iman, aşkı ve gururunun ölmediğinin ispatı, savaş ve sonrası yıllarda yaşadığı hayat olmuştur.

Kin ve İntikam

Kara Duygu başlıklı şiir, Rifat Rami'nin İngilizlere karşı duyduğu kin ve intikam duygularının bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İngiliz elinde esir olmak, işkence demektir. İçine düşülen bir zillet⁹⁸ halidir. Esarete milletler birbirine kırdırılmış, onlara kan kusturulmuştur. Kudurmuş köpekler gibi vahşet sergilenmektedir. Ama bütün bunlar yanlarına kalmayacaktır:

"Az mı oldu, Allah için, o işkence, o zilletler.
Kan kusturdu esarete kırdırıldı milletler.
Kudurdunuz akur itler.
Siz kalmaz bu vahşetler."⁹⁹

Aynı şiirde 'hukuk'un İngiliz'in elinde beşeriyete fırlatılan bir taş olup olmadığını, beşerin, beşeriyetin ne olduğunu sorar. Geline bu noktada Türk, hakikaten beşeriyetin bir cüz'ü, kardeşi midir? Yoksa, onun başı ezilmeye mi çalışılmaktadır. Hakir, hor, aşağılık mı görülme istenmektedir: "Türk zilletle yoldaş mıdır?"¹⁰⁰

Bir canavarın pençesinde insaniyet perişandır. O, Türklüğün düşmanı İngilizlere karşı kin ve intikam duygusu içindedir:

"İngilizler; size karşı ruhum yine kin besler.
O saadet sahnasını intikamla kin süsler."¹⁰¹

Vahşet, zulüm, zillet, hicran gibi olumsuzluklar İngilizlerin eseridir. Onlar esir nedir, hak nedir, vicdan nedir bilmezler.¹⁰²

⁹⁷ Arıncı, Ülküç, s. 48

⁹⁸ Zillet; "hakirlik, horluk, alçaklık, aşağılık" anlamlarına gelmektedir. Bak. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1984, s. 1428

⁹⁹ Arıncı, Ülküç, s. 37

¹⁰⁰ Aynı yer

¹⁰¹ Arıncı, Ülküç, s. 38

¹⁰² Aynı yer

Osmanlı Devleti'ni parçalamak için etnik farklılıkları milliyetçilik silahıyla ayrılıkçı hareketlere dönüştüren ve bunda da başarılı olan Batı, onun en güçlü temsilcisi olan İngiltere aynı yolu esir kamplarında da takip etmiştir. Azınlıklardan -özellikle Ermenilerden- seçilen tercümanlar her fırsatta Türk düşmanlıklarını sergilemişler, esirlere hakaretler etmişler, kötü muamelelerde bulunmuşlardır.¹⁰³ İngilizler, Irak'ta esir alınan ve kendilerini Osmanlı-Türk olarak ifade etmeyen er ve subayları ayrı karargâhlara göndermişlerdir. Bellary'de bulunan ve Türk esirlerin kaldığı yerden tel örgülerle ayrılmış bir bölgede farklı koşullarda tutulan bazı Kürt ve Arap -kendi ifadeleriyle- subay ve erler, Hicaz'da isyan eden Şerif Hüseyin yanında ve Irak'ta savaşmak üzere, Ermeni tercümanlar aracılığıyla ve vaatlerle kandırılmışlar, İngiltere için savaşmak karşılığında bunların esaretleri sonlandırılmıştır.¹⁰⁴ Bu çeşit ihanetlerden bir tanesinden Rifat Rami de bahsetmektedir. Özel arşivinde yer alan *Kıt'a* başlıklı şiir denemesinin altına düştüğü notta; İngilizlerin yarattığı iğfal ve ifsat ortamından istifade etmek isteyen Rumelili Arnavut asıllı bir askerin kamp yetkililerine müracaat ederek Türklük ve Türkiye ile alakası olmadığını, Türkiye'ye ticaret için geldiğini ve bu arada askere alınarak Irak cephesine sevk edildiğini anlattığını, fakat yapılan tahkikat neticesinde yalan söylediğinin anlaşıldığını belirtiyor. Ona göre "Meğer yıllarca Türklük iddiasında bulunan bu sahte Türk, sırası gelince derhal dönmeyi de biliyormuş."¹⁰⁵ Yazdığı kıtada Buda ile dertleşecek, şikâyetini "Derdimi sordum da Hind'de Buda'ya" diye başlayarak anlatacak; ondan "Sakın kul olmayasın bir Arnavuda" tavsiyesini alacaktır.¹⁰⁶

Milli şeref ve haysiyete sığmayan davranışlar sadece bazı farklı etnik unsurlarda görülmez. Aynı esir kampında kalan Hüseyin Fehmi'nin şahadetine göre; cephede Türk ordusuna dair mahrem bilgileri İngilizlere vererek onlara sığınan Ahmet Nedim bu ihanetinin karşılığında maaşlı tercüman olarak görevlendirilmiştir. 22 Şubat 1920'de Bellary'de esirler arasına katılacak bu şahıs, Hüseyin Fehmi tarafından "din, millet ve vatan haini" olarak nitelendirilmektedir.¹⁰⁷ Yine o, bir dönem esir kampı kumandanı da olan şahsın, yaranmak düşüncesiyle, bir Türk zabitanı İngilizlere gammazladığını anlatacaktır.¹⁰⁸ Kimden gelirse gelsin, döneklilik ve ihanetin İngiliz esaretinde yaşanmış olması, Rifat Rami'de onlara karşı duyulacak düşmanlık ve kinin sebebidir.

Onun kin ve nefret duyguları, koğuş duvarında asılı olan Bern Esir Mübadelesi Antlaşması'nı¹⁰⁹ indirip çerçevesi ile birlikte yakmasının sebebi olacaktır. Kamp komutanlığınca muhakeme edilen Rami 7 gün hapis cezası alacak; mahkemede krala ve kanuna hakaret ettiği için bu cezası 21 güne çıkarılacaktır.¹¹⁰ Bellary'ye gönderilen esirlerin, şehrin yakınındaki

¹⁰³ İngilizlerin emrindeki böyle bir Ermeni tercüman tipi anlatımı için bak. İbrahim Arıkan, *Osmanlı Ordusunda Bir Nefer*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 236-237

¹⁰⁴ Yarbay Hasan Yetimi'nin tespitleri için bak. Taşkıran, *Ana Ben Ölmedim*, s.73-74

¹⁰⁵ RRAÖA, I/4; Savaş ve esaret yıllarındaki bu döneklilik ve ihanetler Rifat Rami tarafından yıllar geçse de unutulmayacak, bu meseleler bazı yazılarında tekrar hatırlanacaktır: "Acun savaşında düşmanlara tutsak olan zayıf seciyeli yurttaşların pek çoğu Araplık, Arnavutluk, Çerkeslik, Kürtlük, Lazlık, Gürcülük, Boşnaklık, Yahudilik vesaire gibi ulusallık salgısında bulunmuşlardır. Bunları kendim gördüğüm için bugün Türkçe'den başka dilleri konuşan yurttaşların istikballerinden endişe etmekte kendimi haklı buluyorum." Bak. Rifat Arıncı, "Dil Kapitülasyonundan Kurtulalım", *Çorum*, 26 Ağustos 1934 (Nakleden: Remzi Karabudak, *Harf İnkılabının Çorum Basınındaki Yansımaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon 2006, s. 185-186)

¹⁰⁶ RRAÖA, I/4

¹⁰⁷ Genişol, *Çanakkale'den Bağdat'a*, s. 70, 124

¹⁰⁸ Genişol, *Çanakkale'den Bağdat'a*, s. 142-143

¹⁰⁹ 28 Aralık 1917 tarihinde Bern şehrinde taraflar arasında imzalanan antlaşmadan hemen bir hafta sonra mübadele komisyonları çalışmalarına başlamışlardır. Bak. Mahmut Akkor, "I. Dünya Savaşında Kocaeli'de İngiliz Esirleri", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli Belediyesi Yayını, Kocaeli 2015, s. 863

¹¹⁰ Oğlu Kaplan Arıncı tarafından *Çorum ve Havalisi Şairleri* adlı eserin sunuş kısmına yazılan kısa hayat hikâyesinde bu husus; "...esir kampında bile Türk'lük haysiyetini ve kötü muamele gören Türk esir Türk askerlerinin hakkını koruyan

kayalık bir tepede bulunan "God Save The King" (Tanrı Kralı Korusun) yazısını okumuş olmaları¹¹¹ -belki tutuldukları kampta her gün görmekte ve okumaktaydılar- Rifat Rami'nin tepkisinin arka planındaki sebeplerden birisi olabilir. Evrakı arasında çıkan *Savga*¹¹² adlı şiir, bu olay ve olayla ilgili düşünce ve duygularının, biraz alaylı, hicveden, biraz da sorgulayan bir ifadesidir:

*"Mahkûmiyeti lutfetmiş mahkemei ulya bana,
Öyle meyus olmuşum ki, zindan oldu dünya bana.
Davacısı bir kör kadı, muhzırı şahit kararla,
Bir adalet mi tecelli eylemiştir gûya bana.*

*Her haksızlık karşısında ürpermekte hep tüylerim,
Vicdanımdan ayrılamam, hem dinlerim hem söylerim.
Adline iyman etmesem Tanrımı da hicv eylerim.
Hamd olsun her hakkı veren o Zatı Kibriya bana.*

...

*Hangi kararı yırttım da mahkûm oldum, zindandayım,
Hangi kanundan çıktım da menkûben tahtı zandayım.
Hakka tapan bir Türk iken niçin tahtı bühtandayım,
Ata yurdu şu (H.....) niçin tamu gayya bana.*

*Amansız düşmanlarım: Hem mertliğim, hem erliğimdir,
Mesleki, milli hayatım kahraman askerliğimdir,
Baisi kahrım de elbet, hürriyetperverliğimdir,
Hakkımdaki haksız hüküm, haksızlığı ihya bana.*

*Millette emperyalist gözler ile bakmaktansa,
Ruhumdaki milli vecdi tehdit ile yakmaktansa,
Gözlerimden riya ile kanlı yaşlar akmaktansa,
Bence, ölüm müreccahtır, tek şiarım hayâ bana.*

*Yerlere batsam da gam yok, ben, her şey'in fevkindayım,
Çünkü Güneşte akşam yok, her an Güneş şavkindayım,
Taliim yansın, yıkılsın, ben her zulmün zevkindayım,
Yirmi bir gün mahkûmiyet, kuduzlardan salya bana.*

*Zalim miyim, cahil miyim, katil miyim, maznun muyum?
Sarık miyim, hain miyim, cari miyim, mecnun muyum?
Bir gülmedim, güldürmedin, meyus muyum, mahzun muyum?
Türk düşmanı tercümandır Celâl denen Kirya bana."*

girişimleri ve yazuları nedeniyle birkaç defa mahkûm edilmiş ve cezalandırılmıştır." şeklinde zikredilmiştir. Bak. Arıncı, Çorum, s. V

¹¹¹ Muhittin Erev, "Esaret Hayatı I. Dünya Savaşında Bir Yedek Subayın Hâtraları: 4", *Hayat Tarih Mecmuası*, C. 2, S. 7, Ağustos 1967, s. 64

¹¹² Savga/savğı kelimesi "Baştan savılan bela, yıkım, acı" anlamına gelmektedir. Bak. *Derleme Sözlüğü*, C. X, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 1978, s. 3553

*Adsız Ozan, bir kültürsüz hain midir, menfur mudur?
Her herzeyi kanun gibi dinleyeme mecbur mudur?
Beynelmilel her kararı yırtmak ile meşhur mudur?
Damla damla bir göl olan her seyyiat derya bana.”¹¹³*

Yukarıdaki mısralardan anlaşılacağı üzere; asla kendisinden adalet tecelli etmeyecek bir mahkemenin karşısındadır. Onun böyle bir mahkemede yargılanış sebebi; zulme rıza göstermeyişi, isyankâr ruhu, hürriyete düşkünlüğüdür. Zulme rıza gösteremez, riyakâr davranamaz, milli duygularını bastıramaz, yok sayamaz kahraman bir asker, Hakk’a tapan bir Türk oluşu mahkûmiyetinin sebebidir. Saçmalıklara kanun diye uymak zorunda değildir. Hindistan’da esir kampı, kendisi için cehennemdeki gayya kuyusu haline gelse de, İngiliz’in nazarında suçları birikip bir deryaya dönse de mühim değildir. Adil olan Cenâb-ı Allah’tır. Adalet, İngiliz’den beklenmez. Kader arkadaşlarından Irak’ta esir düşen Ali’nin de mektubunda dediği gibi;

*“Zalimin zulmü varsa mazlumun Allah’ı var.
Şimdi İngiliz’in zilleti varsa, yarın Hakk’ın divanı var.”¹¹⁴*

Cephede ya da esarete karşılaşılan, özellikle tercüman olarak görevlendirilen, düşmanla işbirliği yapan ihanet içindeki bir tercüman tipi ile Rifat Rami de karşılaşmış ve şiirinde onu anmadan geçmemiştir.

Divanı Harpte, Tevkihanede ve Divanı Harpte Garnizon Baş Çavuşuna başlıklı şiirlerinde de aynı konu anlatılmaktadır. Başçavuşa;

“İstihsal ettiğin bu hüküm değil mi senin?

Haydi; (.....) hükmüne hey’eti hakimenin.”¹¹⁵ diye seslenmekte, mahkemenin hükmünü, hakaret ederek, hiç mesabesinde görmektedir.

Mefkûre: Türklük Duygusu

Savaş yıllarının mektepli neslinde hâkim düşünce Türk milliyetçiliğidir. İkinci meşrutiyet sonrası, yaşanan tarihi süreç, gelinen son noktada bir tepki hareketi olarak Türkçülük fikrinin gelişmesi ve kurumsallaşmasının uygun zeminini oluşturmuştur. İstanbul’da ve özellikle ihtiyat zabıt talimgâhlarında bu hava daha çok teneffüs edilmektedir.¹¹⁶ Birçok günlük, hatırat, mektup vb. harp tarihi ve edebiyatına ait metinlerde bu hususun örneklerine sıkça rastlanır. Rami’nin şiirleri ve sonraki yıllarda kaleme aldığı yazıları için de aynı tespit yapılabilir. Aslında diğer başlıklar altında yer alan şiirlerinde de bu duygu ve düşüncenin izleri sürülebilir.

Bağdat’ta iken 1917’de yazdığı *Yurt Duygusu* şiirinde, yaşanan kötü zamanlardan geçmişteki kudretli, şan ve şeref dolu dönemlere atıflar göze çarpar. Adeta *tarihe kaçan şair*, her şeyi yaratmaya muktedir olan Allah’ın, Türk milletine yeniden güzel günler göstereceğinden emindir. O günler gelecektir:

¹¹³ RRAÖA, I/6

¹¹⁴ Mustafa Arıkan, “Birinci Cihan Harbi Türk Esir Mektuplarında Duygu ve Düşünceler”, *Osmanlı Araştırmaları*, C. XI, İstanbul 1991, s. 36. Bir başka esir Türk askeri zulme olan isyanını, Yusuf Suresi 91. ayete atıfta bulunan Ziya Paşa’nın şu mısralarına müracaatla dile getiriyor: “Zalimlere dedirir bir gün kudret-i Meolâ/ Tallâhi le-kâd âserekallahü aleynâ”. Bak. *Cepheden Cepheye Esaretten Esarete ‘Ürgüplü Mustafa Fevzi Taşer’in Hatıraları*, Haz. Eftal Şükür Batmaz, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 2000, s. 44

¹¹⁵ Arıncı, *Ülküç*, s. 45

¹¹⁶ Bu konuda bak. Mustafa Arıkan, “Bir Çanakkale Şehidi ve Mektubunun Başına Gelenler”, *Gazi Akademik Bakış*, C. 5, S. 9, Kış 2011, s. 222-226. *Türk, Müslüman ve Osmanlı* olmak bakımından esirlerin zihniyet dünyasının bir tahlili için bak. Yücel Yanıkdağ, *Millete Deva Olmak*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s. 124-135

"Ey Büyük Türk; bir zamanlar dalgalandı kanadın.
Ordularla Avrupa'ya aslan gibi sarkardın.
Zaferlerle kâinata şeref veren öz adın,
Nerde kaldı? Neden böyle sukut ettin, alçaldın?
Değil mi ya! O muzaffer devirleri yaratan
Elbet, Türk'e büyük zafer gösterecek bir zaman."

Ona göre, sinesinde artık kan fışkırmakta olsa da yaşayan Türk milleti düşmanlarını çıldırtacak ve onlar "emperyalist ordularla" saldırmaktan geri durmayacaklardır. Ama bu milletin evlatları, saldırılara karşı haykırarak göğüslerini siper edeceklerdir. Kendisine kefen biçenlerin hazırladıkları tabutu kaldırmak vazifesi onların omuzlarına yüklenecek olsa da o, Allah'tan ümidini kesmemektedir:

"Emin ol ki: O binlerce kara günler yaratan
Elbet sana büyük zafer gösterecek bir zaman"¹¹⁷

İstiklalin tehlikeye düştüğü günlerden selamete yine milli duygularımız, aşk halinde milliyetimize bağlılığımız kavuşturacaktır. Nasıl bir ana yavrusundan ayrılamaz ise, Kafkas ve Irak da ana vatanın çocuklarıdır; ama şimdi onlar anasından koparılmak istenmektedir. Bağdat'ın ufuklarında ateşler, alevler yükselse de onun adı, Sultan Murat devrindeki güç ve kudreti hatırlatır. İltica, yine kendisinden ümit kesilmeyecek olan Allah'adır:

"Millî aşkın, millî fikrin, millî ilin, oymağın,
Şerefini yükseltecek şu debreşen sancağın.
Kâinata zümrüt saçan bir ırmağın, bir dağın,
Millî hissi fışkırtmakta sinendeki kaynağın.
Emin ol ki: O binlerce kara günler yaratan
Elbet sana istiklâli gösterecek bir zaman."

Senin bize Kafkas, Irak iki şanlı evlâdın,
Muratların devrindeki satvetlere bir yâdın,
Ateş, alev yükseliyor âfakında Bağdadın,
Haykır artık ey soydaşım; arşa çıksın feryadın.
Çünkü artık o karanlık asırları yaratan,
Elbet sana büyük zafer gösterecek bir zaman."¹¹⁸

Rifat Rami esarete yazdığı ve şahsiyet özelliklerinden bahsettiği *Olamam* şiirini;

"Esir, teb'it değil, öldürülsem zevk olur hatta,
Kâbei milliyete haimül efkâr olamam.

Tuttuğumuz yol -Allah da bilir- Türkün yoludur,
Ölürüm, öldürürüm, her yola reftar olamam."

mısraları ile bitirmektedir.¹¹⁹ Onun için esir olmak, uzaklara sürülmek, hatta öldürülmek bile zevk olacaktır. Milliyetin Kâbe'si olan değerden/değerlerden fikren uzaklaşamaz. Tuttuğu, yürüdüğü yol "*Türkün Yolu*"dur.¹²⁰ Bu yolda ölür, öldürür ama başka bir yolda yürüyemez.

¹¹⁷ Arıncı, *Ülküç*, s. 6

¹¹⁸ Arıncı, *Ülküç*, s. 6-7

¹¹⁹ Arıncı, *Ülküç*, s. 22

Cephede ve özellikle esarete yaşadıkları, milleti adına bir özeleştiriyi yapmasının sebebi olur. Bu özeleştiriyi yaptığı *Bırak Beni* şiirinde de Türklük vurgusu/duygusu görülmektedir.¹²¹

Basra'da esaretinin ilk günlerine müsadif 15 Ekim 1917 tarihinde onu Türk ırkı, milleti için Allah'ın huzurunda, O'na yakarırken görmekteyiz. Âlemlerin yaratıcısı, her şeye muktedir olan Allah'a bütün âlem, kâinat secde etmekte, O'nu zikretmektedir. Ancak O'nun yardımıyla kötü günler geçecek, karanlık günler aydınlığa kavuşacaktır. Bu temiz, Müslüman milletin hayrı için düşmanlarını Cenâb-ı Allah kahredecektir. Zulmet, Türk'ün ikiz kardeşi midir? Hep böyle günler mi yaşanacaktır? Yüce Allah, günahsız Rami'yi cennetine alacak olsa bile, milleti bu zilleti yaşarken, o cennete girmeyi istemez. Günahkârları affeden, kusurları örten Allah'tan dileği Türk milletini kurtarmasıdır. Yukarıdaki duygu ve düşüncelerin ifadesi olan *Dua* şiirinin birkaç dörtlülüğü şöyledir:

"Düşmanı kahrü berbat et,
Raminin gönlünü şad et,
İlâhi, ırkımı yâd et,
Yükseldikçe arşa ahım.

Şahit oldukça eflâke,
Sahip olduk şu idrake:
Rahmetmezsen neslipâke
Türk yaşar mı zîpenahî?

Bu zulmet Türk ile tev'em,
Giderse ukbaya her dem,
Milletsiz firdevse girmem,
Çünkü yoktur bir günahım.

Gaffariüzzünup iken sen,
Zünube mağfired senden,
Çıkmanışken canım tenden,
Türkü kurtar padişahım!"¹²²

Vatan ve millet sevgisini ifade ettiği aşağıdaki mısralar, esaret dönüşünde İstanbul Sarıyer'de yazılmıştır:

"İki yâre âşıkım dünyalar durdukça ben.
Ulu Tanrım ayırma Yurt ve Millet yârımdan.
Onların aşkıyla ben hangi derde düşmedim,
Yullarca uzak kaldım doğduğum diyarımdan.
Faziletle cesaret millî servetimizdir,
İstersen gel hisse al tarih iftiharımdan."¹²³

¹²⁰ Bu ifade, 1926-1928 yılları arasında arkadaşları ile birlikte çıkardıkları derginin "*Kurtuluş Yolu*" olan adını tamamlayan "*Türk'ün Yoludur*" ibaresini akla getirmektedir. Rifat Rami, hayatının devam eden yıllarında, arkadaşları ile birlikte ya da yalnız aynı yolda yürümeye devam etmiştir.

¹²¹ Arıncı, *Ülküç*, s. 22. Kamplarda esirlerden bazılarının vakarını koruyamayışı, yanlış davranışları Rami'de olduğu gibi, esarete dair yazılmış hatırat ve günlüklerde de tenkit edilmektedir. Onun "*Hayat bir ıstıraptır; ona katlanmak/His ve şuursuzlukla kabildir ancak/İnsanlıktan dem vurma faide vermez/Şu karşında çırpınan hemcinsine bak*" mısraları da bu hususa işaret etmektedir. Bak. Arıncı, *Ülküç*, s. 26.

¹²² Arıncı, *Ülküç*, s. 11-12

¹²³ RRAÖA, I/6

Allah'a duası, sevgili milletinden ve vatanından ayrılmamak olan Rami, onlara ancak 1920 yazında kavuşacak, onların yaşlı gözlerini silmek için yeni bir mücadelenin içine girecektir.

Allah'a Sığınma/Yakarış

Türk milletinin savaşlar ve mağlubiyetlerin getirdiği felaketleri ardı ardına yaşadığı Meşrutiyet sonrası, onun çocukluk ve gençliğinin ilk yıllarıdır. Hayat çizgisi, milletiyle beraber kendi kaderi de onu mektep sıralarından cepheye, oradan da esarete sürüklemiştir. Zor zamanlar, özellikle insanın ölümün kendisine daha yakın olduğunu hissettiği anlar onu Allah'a daha çok yaklaştırmaktadır. Cephe ve esarete yazdıklarında onun sığınağı, derdini döktüğü ve medet umduğu yine o yüce kapıdır. Irak Felluce'de kaleme aldığı *Hakikat*'in mısralarında kendisinin Hakka ve hakikate meftun olduğunu söyler. O hakikate kavuşmuştur ama yaşadığı cemiyet içinde şahit olduğu haksızlıklar ve mazlum durumuna düşen insanlar vardır. Bunun yanında, milyonla insan, bir hayatı yaşamakta, gülüp oynamaktadırlar ama bunların hayrından daha çok sanki günahı vardır. Bu halleriyle de zulme payanda olmaktadır. Hak, zalimlerin elinden fırlatılan bir taş halini almıştır. Rifat'ın bütün gayreti, çabası boşuna mıdır? Bu manzara karşısında Yaradan'a sığınır, yardımını ondan bekler:

*"Yarap! Bilmem şu gençlikteki sâyim neye vahi?
Sen zahîr ol; tut artık desti aczimden İlahî!"¹²⁴*

Onun tel örgüler arasında geçen günlerinde, Madras şehri yakınlarındaki Bellary gecelerinin seher vaktinde daldığı tefekkür anları, tabiatın tezekkür haliyle iç içe geçer. *"Fecir ufkun şakağında altın gibi sararırken"* Rami tabiatı müşahede etmekte ve düşünmektedir. Bir acayip hal vardır; ruhlar uyuşmuş, kâinat pür-sükündür. Ne bir kuş sesi vardır, ne bir insan, her taraf ölüm sessizliğindedir. Tan kızılığında hafif bir rüzgârın etkisiyle dallar kımıldamakta, güya yapraklar hasbihâl ederek inleyip ağlamaktadırlar. Yeşil çimenlikler, arza zümrüde benzer bir döşek sermiş gibidir ve şükran secdesi yapmaktadırlar.¹²⁵ Tabiatın bu zikir ve tespih halinde;

*"İstikbâli zulme mahkûm yüzlerce kütleyi hayat;
Uyur samtu sükût içinde, yazık, yazık, yine heyhat!..."*

Zulmü yaşayanlar ve kendilerini zulme mahkûm bir gelecek bekleyenlerin sessiz bir uyku halinde olması acınacak bir durumdur; gökte görünen, parlamaya başlayan yıldızların sessizliğinde bile bir ilâhîlik varken... O uyanıktır;

*"Nedense; uyanıktım, uyumadım hâlâ o gün ben,
Uykusuzluk bu bir âdet benim için bilmem neden?"*

Engin engin esen sabah rüzgârı insanın yüzüne değil, ruhlara da titreyerek çarpmaktadır. Ama tel örgü boylarında siyah elde bir süngü, çığneden hakkın, zulmün işareti olarak parlamaktadır:

*"Engin, engin ruhlara çarparak esen badısabâ,
Her şahsın nasiye ve vakarında titrerdi hâlâ."*

Üçyüz adımda siyâh elde bir süngü parlıyarak,

¹²⁴ Arıncı, *Ülküç*, s. 13

¹²⁵ Rifat Rami'nin buradaki anlatımında Kur'ân-ı Kerim'den bazı ayetlere telmih vardır. Mesela *İsra Suresi 44.* ayette *"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih eder; O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur; fakat siz onların tesbihlerini anlayamazsınız. Doğrusu O Halîm olandır, başlıyandır."* buyurulmaktadır. Bak. *Kur'ânı Kerîm ve Türkçe Anlamı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 285. Yer ve gökte yaratılmışların Allah'ı zikir, tespih etmesine dair diğer bazı ayetler için bakınız. *Haşr 24, Cuma 1, Teğabün 1, Nur 41*

*Titrerdi pençei kahrı altında zavallı hak!*¹²⁶

Aslında eline silah tutuşturulup cepheye sürülen ya da esir kamplarında tel boylarında görevlendirilen bu *siyah* askerler ve milletlerinin de hakkı çiğnenmiş, zulme maruz kalmışlardır. Emperyalist devletler, başta İngiltere olmak üzere, ülkelerini sömürgeleştirmişler, kendi menfaatleri için zenginlikleri yağmalamışlar, güç ve kudretlerini bu mazlum milletlerin kan ve gözyaşı üzerine kurmuşlardır. Hatta bunlardan Müslüman olanları aldatarak kendi dindaşlarının karşısında cepheye sürmüşlerdir.¹²⁷

Rami'yi bu tefekkür anında, bütün kâinatın ilk sebebi olan yaratıcının adının göklere ilahi bir ses olarak yükselmesi ve kalplere işleme uyandıracak; onun düşüncelerinin, "*şahadetleri dinin temeli*" ezanla bir defa daha tasdiki olacaktır:

*"Derken yükseldi göklere muhrık ve ilahî bir ses,
Kalbimde ve ruhumda buldu bir semavî makes;*

*Titrerdi tabiat, dalmıştı hulyaya yerler gökler.
Aksetti kalplere ateşin seyha:
"Allahü Ekber!..."*¹²⁸

O, Bellary'de esaret hayatının tefekkür anlarında aynı imanı, Allah'a yakarma, dilekte bulunma anlamındaki *Münacât* başlığını koyduğu şiirinde tekrarlar:

*"Ya ilahî, zati âzam
Bir müebbet zülcelalsın;
Senden artık yok muazzam
Arş ve kürste berkemalsın.*

*Vezirin yok, nazırın hem,
Var diyenler, yalan billâh!
Senden özge Tanrı bilmem.
Bes 'La ilâhe illallah' "*¹²⁹

Rifat Rami *Muzaffer İstirap* şiirinde Allah'ına derdini dökmekte; hürriyet düşkünü, inkılâpçı, düşünen, haksızlık karşısında isyan eden, susmayan bir insan, Türk olarak yarattığı için *sitem* eder gibi görünmektedir. Kara bir taş, dağ başında ulu bir çam, çifte sürülmüş bir öküz, bir meşe ağacı olarak yaratılsaydı belki daha faydalı, yaşadığı ıstıraptan azade olacaktır:

"Ulu Tanrı, niçin beni kara bir taş yapmadın?

¹²⁶ Arıncı, *Ülküç*, s. 34.

¹²⁷ Hicaz'da İngilizlere karşı savaşırken esir düşen ihtiyat zabiti Niğdeli Mehmet'in hatıralarında, vapurda esir kampına sevk yolculuğu sırasında kendilerine yardımcı olan Hintli Müslüman Hüseyin'in ağzından bu gerçeğin bir örneği şöyle anlatılmaktadır: "O tarihlerde bir havadis çıkardılar. Almanlar Türk ve İslamlardan Suriye, Filistin ve birçok İslam memleketlerini tamamen aldılar. Biz şimdi oraya gidip, bu toprakları Almanlardan geri alıp, yine İslamlara teslim ederek oradan avdet edeceğiz dediler. O vakit biz öyle zannediyorduk. Hâlbuki mesele anlatıldığı gibi değişmiş. Meğer maksadı İslam'ı İslam'a kırdırmakmış. Velhasıl, bu suretle bizi işgal ederek Hintli, Müslüman, Mecusi ve Avustralyalılardan müteşekkil meydana getirdikleri büyük bir süvari kuvveti ile..."

Evelce karşımızda harp eden askeri biz Alman askeri zannediyorduk. ..birçok esir almıştık. Esir edilen Türk askerlerinden anladık ki karşımızda bulunan ordunun Türk askeri olduğunu. Bunun üzerine orada İslam ve din kardeşlerimize karşı kurşun attığımızı anladık." Bak. Mehmet Oral, *Hicaz Çöllerinde Bir Avuç Türk'ün Kahramanlığı, Sarıkamış, Hicaz Cepheleleri ve Esaret Anıları*, Haz. Salih Özkan, 2. baskı, Kömen Yayınları, Konya 2012, s. 226

¹²⁸ Arıncı, *Ülküç*, s. 35

¹²⁹ Arıncı, *Ülküç*, s. 36

*Kulağında senin adlin on yıl var ki inilder.
Çağlayanlı bir ırmağa parçalayıp atmadın;
Yeter artık; bize hayat, bize necat, ümmit ver.*

*Ulu Tanrı, niçin böyle bana zait dil verdin?
Çektiklerim dilimdendir -Lânet olsun- kopar, at!
Yarattığın ağızlara kilit vurdun gönderdin;
Alnımdaki ay yıldızı bir an olsun parıldat!*

.....

*Ulu Tanrı, niçin beni Türk ve insan yarattın?
Niçin hâlâ gözlerimde millî şuur parlıyor?
Karanlıktan kurtulurken istikbali kararttın.
Niçin hâlâ beşiğimi zalim bir el sallıyor?*

*Ulu Tanrı, niçin beni inkulâpçı yarattın?
Esarete hayat versem vatanımda ne vardı?
Sonra tuttun gözlerime bir avuç kül fırlattın.
Ümmit sunan istikbalim fecaatle karardı.*

.....

*Ne ümmit var istikbalden, ne bir kuru teselli,
Geçmişlere lanet olsun; halimiz de çok harap.
İnsanlığın nuru sönmüş; mahvoluyor besbelli.
Daha kaç yıl hükmedecek bu muzaffer ıstırap?"¹³⁰*

Tabiatla Karşı Karşıya şiirinde sorgulayan, tenkit eden, hesaplaşan bir üslubun sahibi olan Rami, şiirin sonunda, âlemin yaratıcısı ve düzenleyicisi olan Allah'a seslenir:

"Söyle; ey nazımı âlem! Bunlar mı hayat?"¹³¹

Onun yukarıdaki mısraları, Balkan savaşı yıllarında kaleme aldığı ve Türk milletini Millî Mücadele'ye çağırdığı günlerde kürsülerden haykırdığı " *Yâ Râb, bu uğursuz gecenin yok mu sabahı?! Mahşerde mi biçârelerin, yoksa felâhi?! Nûr istiyoruz... Sen bize yangın veriyorsun!! 'Yandık!' diyoruz... Boğmaya kan gönderiyorsun!*" nidası ve "Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-i İlâhî!"¹³² isyan/siteminin sahibi Mehmet Akif'le aynı duyguları paylaştığını göstermektedir.¹³³ İmanları ve tevhit anlayışları şüphe götürmeyen her iki şahsiyetin isyan/sitem duygularını *dua* olarak görmek gerekiyor. Necat, yani kurtuluş ve ümit vermesi, Türk'ün ay yıldızını parlatması isteği bir duadan ibarettir; Türk'ün yaşadığı idbârın ikbâle dönüşmesi isteğidir.

¹³⁰ Arıncı, *Ülküç*, s. 49-51

¹³¹ Arıncı, *Ülküç*, s. 20

¹³² Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 196,198

¹³³ Rifat Rami, arşivindeki yayınlanmamış bir şiirinde Mehmet Akif'i Hz. Muhammed'in elçisi olarak nitelemekte ve ona seslenmektedir: "*Gittiğimiz kutsal yol, Şeriatın yoludur/Ben haykıran bülbülüm, sen de kokan güldensin/Mehmet Akif ve Rifat Tek Allah'ın kuludur/Ben ki ehli dildenim, sen de ehli dildensin*". Onun ifadesiyle, ikisi de mihraba Allah deyip diz çöken, secedede kulluklarını Allah'a arz eden, şiirleriyle coşkulu duygularını ifade eden aynı dinin mensuplarıdır. RRAÖA, I/6. Benzer duyguları bir başka şiirinde "*Hazreti Mehmet Akif, O manevi pederim/ Peygamberin elçisi, Allah'ın mümtaz kulu/ Bütün ömrüm boyunca onu tebci ederim/ İslâm'ın gideceği; önder AKİF'in yolu*" şeklinde dile getirir. Bak. Arıncı, *Âvize*, s. 237

Bir İhtilâl Bekleyişi

Şiirlerinde bazen ümit bazen de ümitsizlik içinde gördüğümüz Rami, vatanı ve milleti için arzulanan geleceğin ancak bir ihtilâl ile gerçekleşeceğine inanır, onu bekler. Hürriyet de, güzel günler de onunla gelecektir. Bu düşünce ve ümit ile yaşamaktadır:

"Ulu Tanrı; niçin benim dizlerimde kuvvet var?
Kalem niçin bana âsî; bu ne zulüm, bu ne hal?
Benim ruhum niçin hâlâ hürriyeti sayıklar?
Niçin sönmez? Ateş saçan beynimdeki ihtilâl!"¹³⁴

Var adlı şiirinde aynı ihtilâl beklentisi dile getirilir:

"Bir ihtilâl kuşuyum, dağdan dağa konarım;
Ruhumdaki âteşten, kalbimdeki imandan,
Asırlarca Türklerin akıttığı al kandan,
Vatanımın üstünde yeni dünya kurarım.

Benim dahi gözlerim hayat için parıldar.
En mukaddes ideal, beynelmilel olmakta,
Bunun için haykırdım ben her sabah şafakta,
Vicdanımda müstakbel ihtilâlin aşkı var."¹³⁵

Onun ihtilâl beklentisini gerçekleştirecek olan Türk gençliğidir. Gençliğe şiirinde nasihatçi bir tavrı vardır. Onlardan vatan davasında tekin olmalarını beklemektedir. Nasihatlerine uyulduğu zaman, ihtilâlciler gençlerin peşinden diğerleri de koşacaktır:

"Seher vaktinde yurduna bak da,
Şanlı silahını omzuna tak da,
İhtilâlciler gençler her gün şafakta
Pervasız peşinden akarlar yavrurum."¹³⁶

Onun sesini işitecek gençler, kendileri ile birlikte ihtilâle koşacak Rami'yi de unutmamalıdır. Keşke, bütün başına gelenler yaşanmamış olsaydı, hayata yeniden başlayabilseydi:

"Sesimi işiten gençler bilsinler!
Kalpten ihtilâli hâlâ koğmadım.
Nüfustan kaydımı lütfen silsinler;
Annemin rahminden zira doğmadım."¹³⁷

Esaretin bittiği 1920 yılında Bombay'dan ayrılırken, onu vatana ve hürriyete kavuşturacak yolculuğun başında, yaşadığı ömrün ve âlemdeki varlığının bir muhasebesini yapar. *Sanki* başlığını koyduğu şiirde Hindistan topraklarında yaşadığı esareti tanımlar. Başkaları sükût içinde olsalar da o, ihtilâl düşüncesini, kendisi ile birlikte götürmektedir:

¹³⁴ Arıncı, *Ülküç*, s. 50

¹³⁵ Arıncı, *Ülküç*, s. 26. Rifat Rami'nin ihtilâl bekleyişi, Azerî şair Elmas Yıldırım'ın esir Türklüğün çilesini bitirecek "*Mukaddes İhtilâl*"i anlattığı mısralarını hatırlatıyor: "*Karanlıkta gözlerim dikilmiş ufuklara/ Bir fırtına sesi var, bulutlar gökte dal dal/ Açmış doğu bağrını sökecek şafaklara/ Kop ey deli fırtına râşeni gönlüme sal/ İhtilâl istiyorum, mukaddes bir ihtilâl*".

¹³⁶ Arıncı, *Ülküç*, s. 31

¹³⁷ Arıncı, *Ülküç*, s. 58

"Ne ıstırap var yüzümde
Ne bir kanlı yaş gözümde
Biraz düşün ve anla ki
İhtilâl var şu sözümde.

.....

Ne bir tufan bu elde
Ne ihtilâl var bu dilde
Sükût, sükût, daim sükût!
Sükût ister bak şu belde.

.....

Artık milli ihtilâlin
Ve bir şanlı istiklâlin
Sevdasile geliyoruz
Gölgesinde hür hilâlin."¹³⁸

Şiirlerinde zaman zaman *cumhuriyet* vurgusu yapan Rifat Rami'yi, memleketine döndükten sonra giriştiği istiklâl mücadelesinin sonrasında tarihi süreç ve şartlar, cumhuriyete de kavuşturacaktır.

Tabiatta Hakikati Aramak

Savaş yıllarına dair kaleme alınan hatıratlarda esir kamplarındaki eğitim faaliyetlerinin anlatımına sıkça rastlanmaktadır. İhtiyat zabıtları ve diğer rütbeli subaylar, bilgi ve becerilerini arkadaşlarının istifadesine sunarlar. Erelere okuma-yazma öğretmek de bu faaliyetler arasındadır. Fakat Rami'nin şiirleri arasında yer alan iki mısra, İstanbul'da ihtiyat zabıt talimğâhlarında, talimden arta kalan zamanlarda entelektüel bir ortam oluştuğunu göstermektedir.¹³⁹ *Naci Fikret Beye Bir Cevap* olarak yazdığı mısralarda;

"Ne mektep var, ne kitap var, bî tedris, bî üstadım,
Dersim elvahu tabiat; çünkü tabiat zadım."

demektedir.¹⁴⁰ Şiirin "*Cırablus: 1916*" olarak tarihlenmesi, henüz Irak cephesi yolunda, bugünkü Türkiye-Suriye sınırında yer alan *Cerablus*'ta yazıldığını göstermektedir.

Şiirde adı geçen Naci Fikret (Baştak) Konya'lıdır. Rifat Rami'den yedi yaş büyük olan Naci Fikret memleketinde Ümit Mektebi'nde öğretmenlik yapıyor iken aynı celp döneminde (21 Haziran 1332/4 Temmuz 1916'da) askere alınmıştır.¹⁴¹ Rami ile İstanbul'da Erenköy Talimğâhında tanışmış olmaları gerekir.

Naci Fikret, kendisi gibi öğretmen olan arkadaşı Namdar Rahmi (Karatay)¹⁴² ile birlikte Konya'nın Meşrutiyet sonrası ve erken Cumhuriyet yıllarının aydın kadrosu içinde yer alan tanınmış isimlerindedir. Sadece öğretmen kimlikleri ile değil; özellikle felsefe ile ilişkileri ve

¹³⁸ Arıncı, *Ülküç*, s. 63-64

¹³⁹ Bu talimğâhlar hakkında en geniş bilgi, bir roman olarak kaleme alınmasına rağmen, hatırat özelliği taşıyan İhtiyat Zabiti'nde bulunmaktadır. Bak. Burhan Cahit Morkaya, *İhtiyat Zabiti*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1933

¹⁴⁰ Arıncı, *Ülküç*, s. 8

¹⁴¹ Hayatı ve şahsiyeti için bak. Caner Arabacı, *Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*, Konya 1991, s. 130-142; Naci Kum, "Naci Fikret Baştak -Ölümünün Yıldönümü Vesilesiyle 1891-1948-", *Konya*, S. 131-132, Eylül-Ekim 1949, s. 27-32

¹⁴² Hakkında bilgi için bak. Arabacı, *Konya Öğretmenleri*, s. 146-160; Muammer Muştâ, *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1990, s. 11-20

Konya Enerjetizm Felsefe Okulu'nun¹⁴³ kurucuları olmakla temayüz etmişlerdir. Naci Fikret, Namdar Rahmi'yi de etkileyen bir şahsiyettir. 1925-1928 yılları arasında çıkardığı *Yeni Fikir*¹⁴⁴ dergisinde Enerjetizm¹⁴⁵ üzerine felsefesini geliştirmeye çalışmıştır. Erken yaşlarda Abdullah Cevdet ve Baha Tevfik gibi pozitivist düşünürlerin etkisinde kalan ve materyalizmle tanışan Naci Fikret, Enerjetizmin kurucusu Oswald'ın aksine; her türlü metafizik kavram ve anlayıştan uzak, ilme dayalı ve monist bir karakter taşıyan materyalist bir izaha girişmiş ve Enerjetizmi varlığın bütün alanları için yaygınlaştırıp, sistem haline getirme çabasıyla, düşünce tarihimizde orijinal bir özellik kazanmıştır.¹⁴⁶

Materyalist bir tabiat/kâinat okumasına, düşüncesine sahip Naci Fikret'ten Rifat Rami'nin oldukça etkilendiği anlaşılmaktadır. İstanbul'dan cepheye gitmek için yola çıkmak, *üstat* olarak nitelediği Naci Fikret ve onun felsefi sohbetlerinden de ayrılık olmuştur. İskilip'te yazdığı ve Kurtuluş Yolu dergisinde yayınladığı *Sevda* adlı şiiri "*Konya'da Yeni Fikir'e İthaf*" notuyla yayınlamıştır.¹⁴⁷

Yukarıdaki ikinci mısra, âlemi/tabiatı, insanın bu âlem içindeki yeri ve yaratılışını tanıma ve anlama üzerine sohbetlerin, tartışmaların yapıldığını göstermektedir. Müspet ilimlere, tabiat ilimlerine, ilmin rehberliğine, skolastik zihniyet karşıtlığına yapılan vurgularda aynı etki düşünülmelidir. Ama mürit, şeyhinin materyalist yolunu takip etmemiş; anlamaya/okumaya çabaladığı tabiat, onun yolunu hep Allah'a çıkarmıştır. Tabiatın başka hiçbir realite ve değer kabul etmeyen Metafizik Natüralizm'in¹⁴⁸ dışında bir anlayışı olduğu görülmektedir. Tabiatı anlamaya çalışmakta, onu sorgulamakta, cevabı ancak felsefenin yardımıyla bulabileceğini söylemektedir:

"Söyle; milyon yetimin hakkı var sinende.
Yüzbin kaomin ilmi edvarı zelilende.

Keskin adımlarınla milyonca senedir
Bak, ettiğin kat'ı mesafat bugün nedir?

Nedir? Şu fikre, ruha, vicdana çizdiğin
Şu kanlı levhai ihtiras, esaret, kin.

Söyle; ey nazımı âlem! Bunlar mı hayat?
Artık felsefeye mahkûmsun. Fakat heyhat...!"¹⁴⁹

İftihar şiirinde kendi zihniyet dünyasının ve karakterinin bir çözümlemesine girişen, hak edeni hicvetmek, onunla alay etmekle tanıdığını söyleyen Rami'nin yine tabiata ve Natüralizme vurgusu vardır:

¹⁴³ Bu konuda bak. Muşta, *Enerjetizm*, 151 s.

¹⁴⁴ Dergi için bak. Caner Arabacı vd., *Konya Basın Tarihi*, Palet Yayınları, Konya 2009, s. 398-402. Muşta, Naci Fikret'in Enerjetizm üzerine düşüncelerini Yeni Fikir'deki yazılarına dayanarak vermektedir.

¹⁴⁵ Erkcilik/Kudretiye olarak da adlandırılan bu anlayış Fizik, kimya ve hayat olayları yanında psikolojik ve sosyolojik olayları da enerji/kudret ile izah eder. Kudreti zaman ve mekân dışında her çeşit olayda yegâne nicelik olarak gören Enerjetizmi modern şekline ulaştıran Alman kimyager Wilhelm Oswald'dır. O, maddenin enerji kaybetmesinden hareketle, enerji birikmesiyle de maddenin meydana geldiği hipotezini ortaya koydu. Maddenin kökünde enerjiji buldu. Bu fikrini maddeciliğe karşı bir tez olarak geliştirdi. Bak. Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktorinleri ve Terimleri Sözlüğü*, 11. baskı, Nobel Yayınları, Ankara 2013, s. 118

¹⁴⁶ Muşta, *Enerjetizm*, s.140

¹⁴⁷ *Kurtuluş Yolu*, 15 K. sani, S. 9, s. 263-264

¹⁴⁸ Natüralizm konusunda bak. Bolay, *Felsefe Sözlüğü*, s. 93-94

¹⁴⁹ Arıncı, *Ülküç*, s. 20

"Bir âlemim, yazım var, karakışım, güzüm var,
Yazılacak yazım var, söylenecek sözüm var,
Natüralist tezim var, tabiatla izim var,
Hep bunlar ilham ister, gelip ilkbaharımdan.
Mezar olsa cehennem, ben bu yoldan dönmem,
Hep saçlarım ağardı fikrimde ısrarımdan.
Nef'i ve Eşreflerin kahhar ruhu şâd olsun,
Güvensinler tehzilde böyle iştiharımdan.
Cihangirane ülküm, tabiat severliğim,
Sayılsın tarihlerde benim yadigârımdan."¹⁵⁰

Bir şiiri *Natüralist Şair* başlığını taşımaktadır. Burada tabiatın bağrından doğduğunu bilen bir şair yok mu diye sormakta, tabiatçı olmanın bir hak olduğunu, söylemektedir. Öyle ise tabiatın ve hakikatın sesi olacak şair nerededir? O şair yeri, göğü anlatacak, tabiatı bize okuyacaktır. Tabiat hakikattir; ondaki hakikati bu şair gösterecektir.¹⁵¹ Aslında, bu beklenen şair kendisidir, mısralarda bu hissedilmektedir. Şiir, esaretten sonra yazılmış olmasına rağmen, Naci Fikret etkisinin bir sonucu olarak kaleme alınmıştır. İnsanın topraktan yaratılması ve tabiatla geçirdiği evrime atıflarda bulunduğu, felsefenin aydınlığının insanları saadete erdirdiğini ve tabiatın kanunlarınının felsefenin feneri olduğunu söylediği *Toprak* şiirini de¹⁵² bu cümleden olarak okumak gerekmektedir.

Natüralist şair olduğunu söyleyen Rifat Rami'nin tabiata bakışı ve oradan ulaştığı inancın bir ifadesi olarak aşağıdaki mısralar alınabilir. Kendisini tenkit edenlere de bir cevap niteliği taşıyan bu mısralar onun inanç dünyasını göz önüne seriyor:

"Telkin etme bana lâiyüs'el dini,
Eğer bilmezsem senin bildiğini,
Bir hoca değilim, bil ki kâfirim,
Baki olan Allah, ben misafirim.
Numanül Âzamî hocamdır üstad,
İslâm dininde etmiştir irşâd.
Bir yanda felsefe, Tefsir bir yanda,
Üstaddan okuduk ta Hindistanda.
İlhama sararak sunduk her ahı,
Vicdan mâbedinden bulduk Allah'ı.
Zulmü boğarak önce şafaktan,
Dareynde saadet istedik Haktan.
Huzura götürdü Tabiat bizi,
Allah'ın rahmeti Hakkın denizi.
Başka şey istemem, dönmez ki dilim,
Hikmete karışan zındık değilim.
Sağduyu ile sarıldık da yine,
Çok şükür kavuştuk Dini mübine.
Kur'ana inandık, Hakka sığındık,
Tekfir eylemesin Rif'ati zındık."¹⁵³

¹⁵⁰ RRAÖA, I/6

¹⁵¹ Arıncı, *Âvize*, s. 45-147

¹⁵² Arıncı *Âvize*, s. 97

¹⁵³ RRAÖA, II/2. Numanül Âzamî olarak zikrettiği, Hanefî mezhebinin kurucusu *İmam-ı A'zâm Ebu Hanife'*dir.

Naci Fikret etkisi ile oluşan Natüralist anlayışının İslâm imanına bürünmüş bir şeklini yine onun *Âmentü* şiirinde görmekteyiz:

"Arz, atomcul bir küre,
Bir kitabdır her zerre,
Natüralist kültüre,
Tabiata inandım.
.....
Biyoloji ilgimiz,
Genişleyip bilgimiz,
Uzayacak ömrümüz,
Tababete inandım."¹⁵⁴

Diğer başlıklar altında da örneklerini gördüğümüz, sağlam bir İslâm imanı sahipliğinin ifadesi olan *Tekbir* şiirinin birkaç kıtası bu bahsi bağlamak için yeterli görünmektedir:

"Allah'ı tekbir kanun-ı hilkat
Tekbir alarak doğdu Tabiat
İnerken arzda ruhlarla rahmet
Şimşekler çakıp haykırır gökler:
Allahü Ekber, Allahü Ekber...
.....
Felsefe ışıktır Tanrı kulunda
Fizik, Allah'ın kudret yolunda
Kimya, Riyazı isbat halinde
Atom, Tıp Ruhtan istikbal bekler:
Allahü Ekber, Allahü Ekber...
.....
Secdeye varıp Hakka diz çöktük
İlâhî aşkla Kur'an'ı öptük
Camide, Kâbe'de gözyaşı dökdük
Tekbir alalım Müslüman Türkler:
Allahü Ekber, Allahü Ekber..."¹⁵⁵

Rifat Rami 'kim'liğinin; onun duygu, düşünce ve inanç dünyasının en önemli unsurlarının Türk milletine ve İslâm dinine mensubiyet olduğu anlaşılmaktadır.

Aşk

Rifat Rami'nin üç yıllık esareti sırasında manzum bir roman yazma gayreti içinde olduğu, şiirlerinin altına düştüğü notlardan anlaşılmaktadır. *Hazan Bülbülü* isimli şiirinin *Hürriyet*

¹⁵⁴ RRAÖA, II/4. "Tababete inandım" mısraı sebebiyle şiirin altına düştüğü notta Tabib kelimesini kendi anlayışına göre açıklamaktadır. Ona göre tabip; "Türkçe'den Arapça'ya geçmiş Natüralist devirlere ait bir Natüralist terimdir. Allah'ın eserini koruyan manasındadır."

¹⁵⁵ RRAÖA, II/2. Şiirin sonuna tabiat için "Mükevvenat" açıklamasını koyan Rami, tabiatın yaratılmış, Allah'ın bir eseri olduğunu bir defa daha hatırlatmaktadır. Onun *Tevhid* şiiri de, adından anlaşılacağı üzere inanç dünyasının bir yansıması olarak görülebilir. "Adsızozan fakir bu/ İtikat bu, fikir bu/ Her nefeste zikir bu/ Lâilâhe illallah" mısraları *Lâilâhe İllallah* şiirinin son dörtlüğüdür. Aynı şiir *Tevhid* adıyla yeniden düzenlenmiş; diğerine göre daha uzun olan bu şiirin son kıtası "Erebilsem vahdete/ Varabilsem Hazrete/ Nasib eyle Rif'at'el' Lâilâhe illallah" şeklini almıştır. RRAÖA, II/3; II/6

romanına ait olduğunu söylemektedir. Burada, roman için seçilen isim de içinde bulunulan şartların bir sonucu olarak dikkati çekmektedir. Bülbüle şöyle seslenir:

"Ne hoştur kalplerin şu birleşmesi;
Zulümdür, dokunma, yara deşmesi!
Sevda dedikleri gönül çeşmesi,
Akıyor, akıyor hazan bülbülü!
Niçin ötmedin de küstürdün gülü?"¹⁵⁶

Bazen güle âşık bülbülle dertleşen Rami, bazen de aşk ateşinin sevenleri ne hale getirdiğini romanda anlatmaya çalışmaktadır:

"Ateşi aşktan mı yarattın âşıkın imanını.
Ateşi aşkla yaktın da canının cananını.
Gerçi sevdaya dayanmaz gönlümüz ah eylesin!
Ta ki, gördükçe kudursun aşkımın sultanı(nı)"¹⁵⁷

Onun ifadesiyle, âşkane yazılmış şiirler bir romanın parçalarıdır. *Mezra* adlı kız bu romanın mühim bir kahramanıdır. *Hatıra*'da anlatılan, *Mezra*'ya duyulan aşktır. Âşık Rami midir bilinmez ama mısralarında aşkı dile getiren odur. Onun kavuşma dileğini; o neşeli, güler yüzlü sevgilinin aşkıyla yanılca da kalplerdeki sevgi bu ateşi söndürecek, dindirecek ve deva olacaktır. Aşkıyla bir tarih yazacak ve tarihi isteyene sunacaktır. Hayatın sonu ölüm ve bundan kaçamayacak ise, aşkını da kendisiyle götürecektir:

"Bir gece vuslatını canan dilemiş, görmemek olmaz.
Bir aşk ateşini handan dilemiş, girmemek olmaz.
Kalplerde uçuşan sevgimiz bin derde devadır,
Aşkın tarihini rindan dilemiş, vermemek olmaz.
Madam ki hayatın -şüphesiz- encamı ölümdür.
Bu ilahî aşkımla kalsam da ölmek olmaz."¹⁵⁸

Mezra'ya duyduğu aşk ile ilâhi aşk iç içedir. Bu Hintli güzele olan aşkı ona Allah'ı unutturamaz:

"Ben de sevdalıyım, ben de dilhunum.
Ben de *Mezra* deyen başka mecnunum.
....
Bana da emroldu aşkın miracı;
Madras'ta geydim bu ateş tacı.

Ben de tapıyorum Rabbi Kerime;
Ben de sahip oldum akli selime.

Ben de secdegirim Tanrıya bizzat.
Lakin ben beni bilmedim. Heyhat...!"¹⁵⁹

Mezra'nın memleketinde geçen üç yılda Rami onun ateşiyle yanmakta ama bunu ona söyleyememektedir. Onun masmavi şen gözlerine bakarken¹⁶⁰ kendisi yanmakta, onunla

¹⁵⁶ Arıncı, *Ülküç*, s. 55

¹⁵⁷ Arıncı, *Ülküç*, s. 59

¹⁵⁸ Arıncı, *Ülküç*, s.54

¹⁵⁹ Arıncı, *Ülküç*, s. 43

birlikte adeta cihanı da yakmaktadır. Onun hasreti, kalbinde dinmeyen bir figana dönüşmektedir:

"Üç yıl vardır ki aşkınla yandım.
Izharı düşündüm, senden utandım.
Sevda şarabını içmeden kandım.
Gözlerim gözlere bakıyor Mezra!

Hayatın cilvesi yamandır yaman.
Cihanı yakmaktayım yandığım zaman.
Hasretin kalbimde dinmeyen figân.
Ateşli iştiyakın yakıyor Mezra!"¹⁶¹

Bellary'de Mezra'ya duyulan aşkın benzeri, sanki savaştığı topraklarda bir Arap güzeli için de yaşanmış gibidir. Irak'ta gördüğü mavi gözlü güzel, onun romanında, bir başka ifadeyle hayal dünyasında Hindistan'a taşınmıştır. *Hint Yollarında Gönül Âşinalığı* bu duyguların bir ifadesidir:

"Yabancı sanarak gözüme bakma.
O mavi gözlere âşına gönlüm.
Gözüme bakıp da kalbimi yakma.
O penbe yüzler(e) âşına gönlüm.

Onsekiz yaşında Halep'e girdim.
Koparıp kalbimi sizlere verdim.
Halk tiyatrosunda murada erdim.
O sahhar sazlara âşına gönlüm.

Leylânın sesini yandım duyunca.
Bayıldım kaldım Fırat boyunca.
Mecnunu oldum aşka uyunca.
O bülbül sözlere âşına gönlüm.

Arap güzelini Bağdat ilinde.
Görüp destan oldum Irak dilinde.
Remadiye, Zor'la Basra yolunda.
O cellât gözlere âşına gönlüm.

Hayalin geziyor Madras, Bombay'da.
Bellariye gel ne var her ayda.
Fırlasın şu oklar, kalmasın yayda.
Yanıyor sizlere âşına gönlüm."¹⁶²

¹⁶⁰ Arıncı şiirinde vafsettiği bu gözler bir sihirli ok gibi ruhuna akmakta, gözlerinden damlayan inci gibi yaşlar ise yüreğini yakmaktadır. O bakışlar, içinde yıldırımlar çakmasının sebebidir. Sonraki mısralar ise oldukça çüretkârdır: "Musa gibi karşımda nurundan eriyorum! Karşımda Mezra değil "....." bana bakıyor". Şiir için bak. Arıncı, *Ülküç*, s. 44

¹⁶¹ Arıncı, *Ülküç*, s. 41

¹⁶² RRAÖA, I/6

Aşk, hürriyetsiz günlerde *Hürriyet* adı verilmiş bir romanda Mezra'da ya da bir Arap güzelinde ifadesini buluyor gözükse de on sekiz-yirmi iki yaş dönemindeki bir genç erkeğin bu vadiye dolanmasının insanî sebeplerini anlamak gerekiyor.

Ölüm

İnsan için, hayatın sona ermesi demek olan ölüm; zaman, mekân ve içinde bulunulan şartlar muvacehesinde insan zihninde farklı çağrışımlarla hatırlanır. Hayatın normal akışı içinde ölüm pek de akla getirilmez. Savaş meydanlarında ya da bir asker için onun bir devamı özelliği taşıyan esarete, esir kamplarının kötü şartlarında bir kimsenin ölümü kendisine daha yakın hissetmesi tabii hâle gelir. Cephede her gün onunla yüzleşmek mukadderdir, kaçınılmazdır.¹⁶³

Remadiye'de Habbaniye muharebesi sırasında, esaretin eşiğinde ve esir düştüğü ilk günlerde kaleme aldığı kısa şiirlerin başlıklarında hep ölümü ifade eden, hatırlatan başlıklar vardır. 29 Eylül 1917'de siperde iken yazdığı *Mezar Taşında* kendisini ziyaret edecek yolcuya seslenir. O, vatanın istiklali uğruna ölmüş bir fedakârdır. Mezar taşı, seslendiği yolcuyu coşkuyla, kendinden geçerek selamlayacaktır:

"Ey yolcu
İstiklâlî vatan uğrunda ölmüş fedakârim,
Selâmlar seni vecdile eğilip senki mezarım."¹⁶⁴

Ölürsem şiirinde kırgınlıklarla dolu, gücenik bir hayatı yaşamış Rami'nin mezarına uğrayanlardan, sevabına bir Fatiha başışlamalarını ister. Mezarının başucundaki bu ziyaretçiler, onun bir mazlum olduğunu da itiraf edeceklerdir:

"Bakınız şu kabri pür iğbirarım;
Hasbeten bir fatiha ittihaf edin.
Mazlum değil miyim ben itiraf edin.
Dostlarım uğrayıp seri mezarım."¹⁶⁵

Mezar Taşında başlıklı şiirinin ilk mısraı yirmi bir yıl süren ömrünün sonunda küsmüş, hayata gücenmiş bir Rami'yi hatırlatır.¹⁶⁶

Bellary'de bir resminin arkasına düştüğü notta, kâğıda yansıyan suretinde dört yıllık bir ıstırapın tecessüm etmiş hâli vardır. Bu gidişat onun gibi milleti, gençliği ve yurdunu da harap edecek, adeta ölümün eşiğine getirecektir:

"Şu manzara tam dört yıllık bir mücessem ıstırap
Bu gidişle millet harap, gençlik harap, yurt harap."¹⁶⁷

Kendisi gibi çaresizlerin mezarının Hindistan olacağını da bir başka şiirinde hatırlatır:

"Akıbet biçareler metfeni Hindistan olacak."¹⁶⁸

Bellary esir kampında 300 civarında Türk esirinin hayatını kaybetmesi ve orada defnedilmiş olmaları,¹⁶⁹ Rami de ölümün hatırlanış sebeplerinden olması gerekir.

¹⁶³ Çanakkale cephesinde ölüm gerçekliğinin nasıl yaşandığı ve algılandığına dair bir çalışma için bak. Hasan Mert, "Çanakkale'de Ölüm", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXVI, S. 1, Temmuz 2011, s. 151-172

¹⁶⁴ Arıncı, *Ülküç*, s. 9

¹⁶⁵ Aynı yer. Bu şiir kitabın 49. sayfasında "Ölürsem: Mezar Taşım İçin" başlığıyla tekrar yer almaktadır. Şiirin altına "Bellari: Âgâh Paşa'nın cenaze merasiminde" notu düşülmüştür. Bak. Arıncı, *Ülküç*, s. 42

¹⁶⁶ Aynı yer

¹⁶⁷ Arıncı, *Ülküç*, s. 42

¹⁶⁸ Arıncı, *Ülküç*, s. 47

Vatana Dönüş Yolunda

O, dönüş yolundaki duygularını yine şiirine yansıtmıştır. Hindistan topraklarını terk ettikleri Bombay limanından ayrılırken kaleme aldığı *Sanki* şiirindeki duygu hali bir içe bakış, kendisini anlatma olarak görülmekte ve şiirini kurtuluşu getirecek ihtilâl beklentisi ile bitirmektedir.¹⁷⁰

Yolculuk düşünce ve duygularında daha çok felaket yıllarının sorumluları olan iktidar sahiplerini tenkit ettiği görülmektedir. Mısır dolaylarında iken yazdığı *Olmaz Olmaz* da bu şikâyetlerden bir örnektir:

"Dayanılmaz a efendim; zulmü çoktur hükümetin!
Görmediği bir felaket kalmış mıdır bu milletin?"

*Türk milleti pek dertlidir. Neler etsin, neylesin.
Baştan bozuk, dertlerini kime yansın, söylesin.*

*Yeter artık ulu Tanrım; bu felâket yetişir;
Rahmedersen belki bir gün bu yaralar bitişir."*¹⁷¹

Hükümetlerin, iktidar sahiplerinin savaş ve getirdiği felaketlerin yaşanmasında suçlu olduklarını söyleyen, rahmet ve medeti Allah'tan bekleyen Rami'nin yolda derdini döktüklerinden birisi de vatan şairi Namık Kemal'dir. Gemileri Bolayır açıklarında seyrederken, şikâyetlerini sıralar ve bütün işlerin boş olduğunu ona anlatmaya çalışır:

"Sen ne dersin ulu Kemal şu haline hükümetin?
Balta vurdu bir muhteris ta köküne bu devletin!"

*Şanı kalan öz vatanın bu uğurda harap oldu.
Bu gençliğin istikbali tehlikeli serap oldu.*

*Allah için insaf eyle, şu vatana gel de bak!
Milliyetim ortalıktan alçaklıkla kalkacak!*

*Haykır artık; şu ocağın düşmanlara kalmasın.
Haykır artık; şu kaynağın alçakların olmasın.*

*Durma artık ey milliyet piştarı ulu dahî!
Zira şu gördüğün ' büyük işler! ' bütün vahi."*¹⁷²

Mart 1920 sonunda döndüğü vatanında işgal edilmiş bir İstanbul ile karşılaşacağını bilen ve bu durumu Selimiye açıklarında Ekma adlı vapurda henüz karaya ayak basmadan gören Rifat Rami, henüz yirmili yaşlarının başında olmasına rağmen, milletin geleceği olacak nesle bir bebeğin şahsında seslenerek *Ninni* söyler. Adeta onunla dertleşmektedir. Artık işgal edilmiş bir vatandadır ama *Mustafa Kemal* önderliğinde aydınlık ve güzel günleri getirecek bir başka mücadele başlamıştır. Şiirini de bu vurgu ile bitirir:

¹⁶⁹ Taşkiran, *Ana Ben Ölmedim*, s. 75; Genişol, *Çanakkale'den Bağdat'a*, s. 143

¹⁷⁰ Arıncı, *Ülküç*, s. 63-64

¹⁷¹ Arıncı, *Ülküç*, 65.

¹⁷² Arıncı, *Ülküç*, s. 65.

"Kalbim kurudu; beynime taştı kanım;
Düşman elinde inledikçe vatanım;
Dilerim senden göz bebeğim, aslanım;
Büyü de Mustafa Kemalim ol; ninni!"¹⁷³

Onun işgal İstanbul'unda kaleme aldığı ve özellikle yaşananlardan mesul tuttuğu İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensup ve iktidarlarını sorguladığı/hicvettiği çok sayıda şiiri bulunmaktadır. Bunlardan *Çılgınlık* adı taşıyan "*İttihat ve Terakki Fırkasıyla Hürriyet ve İtilaf Fırkası Mensuplarına Hürmetlerimle!*" ithafıyla yazılmıştır. Her iki siyasi anlayışa ve kuruma da müspet bakmadığı görülmektedir.¹⁷⁴ Bu cümleden olarak, Enver Paşa için yazdıkları bir fikir verebilir:

"İttihadın kumarbazı
Terakkîye bir zar attı.
Enverpaşa hokkabazı
Cihan harbini patlattı."¹⁷⁵

SONUÇ

Rifat Rami, Türk tarihinin en önemli dönemeçlerinden birisi olan Birinci Dünya Savaşı yıllarını bizzat cephede ve esarete yaşamış bir şahsiyettir. Devletinin ve milletinin hayatına, istiklaline kasteden emperyalist ordulara karşı Irak cephesinde savaşmış, kaderi ona esareti göstermiş, hayatının üç yılını Hindistan'da Bellary esir kampında geçirmiştir. Tahsili yarım kalmış binlerce seferberlik gencinden bir tanesidir. O, sadece ilk dünya savaşının seferber edilen gençlerinden değil; ikinci dünya savaşında kırk beş yaşında yeniden askere alınmış ve on üç ay askerlik yapmış birisidir. Yani, her iki büyük savaşta da vatan hizmetinde bulunmuştur.

Onun ayırt edici vasıflarından bir tanesi cephede ve esarete kalemini elinden bırakmayışı, duygu ve düşüncelerini şiirlerine yansıtmış olmasıdır. Özellikle esaret ve onun doğurduğu düşüncelere dair şiirlere daha ziyade esir gazetelerinde rastlamak mümkündür. Rami esaretin ilk gününden İstanbul'da vatan topraklarına ayak basışına kadar birçok şiir kaleme almıştır. İçinde bulunulan şartlar, bu şiirlerin konusunun belirleyicisi olmaktadır. Esaret, hürriyet, vatan ve millet sevgisi, savaştığı İngilizlere karşı duyulan kin, kurtuluş vesilesi olacak bir ihtilâl bekleyişi, ölüm, Naci Fikret etkisiyle görülen natüralizm vurgusu bu konular cümlesinden olarak görülmektedir.

Rifat Rami'nin, şiirlerinde ortaya çıkan özelliklerinden bir tanesi kuvvetli bir iman ve Allah sevgisine sahip oluşudur. Sığınacağı makam, ümit kaynağı hep Cenâb-ı Allah olmuştur. Zorluklar, zulmet ve zillet hali onu isyana sürükleyip inanç ve imanından uzaklaştırmamış, aksine kuvvetlendirmiştir.

Esir kampında yaşatılmaya çalışılan zillete isyanı ve mahkûm oluşu, sonraki yıllarda şiirlerine yansıdığını gördüğümüz zulme rıza göstermeyen, susmayan, tenkit ve hicveden yapısı, şahsiyetinin özellikle bu yönünün temayüz ettiğini göstermektedir.

Onun talebelik yıllarında mekteplerdeki hâkim düşüncenin Türk milliyetçiliği olduğu bilinmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak milliyetçiliğinin tezahürlerini mısralarında görmek mümkün olmaktadır. Ama bu duygu ve düşünceler içinde bir ideal olarak *Turan* hiç terennüm edilmemiştir. Milli Mücadele yıllarında memleketinde Türk Ocağı kurucusu olan

¹⁷³ Arıncı, *Ülküç*, s. 67

¹⁷⁴ Arıncı, *Âvize*, s. 250-251

¹⁷⁵ Arıncı, *Âvize*, s. 107

Rifat Rami için bu ilgi çekici bir husustur. Ya da yaşanan gerçekler bir *ütopya* terkinin sebebi olmuştur, denilebilir.

Rifat Rami'nin duygu ve düşüncelerini şiirlerine yansıttığı cephe ve esaret yıllarında kimliğinin belirleyici unsurları *Türk, Müslüman* ve *Osmanlı* olmuştur. Şiirlerinde Türklük ve Müslümanlık vurgusu oldukça kuvvetli iken, Osmanlılık için aynı şey söylenemez. Kendisinin *cumhuriyetçi* yönü, bu kimlik unsurunun örtülmesinin sebebi sayılabilir.

Dönemin iktidarı İttihat ve Terakki Fırkası ve ileri gelenleri için müspet şeyler düşünmez. Mütareke sonrasını bir intikam fırsatı olarak gören ve kurtuluş mücadelesinin karşısında cephe alan İtilafçılar için de benzer bir bakış sahibidir.

Osmanlı Devleti'nin savaşıarak can verdiği dönemde, Rami'nin de içinde bulunduğu neslin çabaları onu yaşatmaya yetmemiştir. Ama yine aynı neslin verdiği mücadele ile bağımsız Türkiye Cumhuriyeti ortaya çıkmıştır. Savaş yıllarında ve esir kamplarında, eğitilmiş neslin ve özellikle ihtiyat zabiti kuşağının tespitlerinden ve bu tespitin yarattığı üzüntülerden birisi, milletin ve çocuklarının cehaletidir. Çoğu cehalet ile mücadeleye bu kamplarda başlamışlar, cumhuriyet döneminde devletin bu vadiye omuzlarına yüklediği yükü de kaldırmağa gayret etmişlerdir. Rami de bu kadro içinde yer almış, uzun öğretmenlik yıllarında vazifesini bihakkin yerine getirmeye çalışmıştır. O, bir İngiliz gemisinde Hindistan'a doğru götürülürken "*Tam yüz sene çalışıp çarpışmaya biz / Kal'abent bir cani gibi mahkûm olmalıyız*" demişti. Aslında bu tespit, geçen birkaç yüzyıl sonucunda ortaya çıkan ve en ağır yükünü Rami'nin neslinin taşımak zorunda kaldığı sonucu ifade etmekteydi. Sonraki çabasını, bu anlayışın hâsıl ettiği bir vazife şuuru saymak gerekiyor.

İskilip Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Muallimler Birliği, Türk Ocağı, Halkevi gibi kurumların kurucu kadrosu içinde yer alması onun teşkilatçı tarafını da işaret etmektedir.

Rifat Rami hayatı, şahsiyeti, faaliyetleri ve özellikle savaş dönemi şiirleriyle sadece bir edebi şahsiyet ve harp edebiyatı mevzuu değil; aynı zamanda bir harp tarihi çalışmasının konusu olmayı hak etmiştir. Bu bakımdan şiirlerinin gücü ya da edebiliği bir önem arz etmemektedir. O, şiirleriyle, harp tarihi ve edebiyatı için -esaret bağlamında- örnekler bırakmış olmakla, vatan ve millet için savaşmanın yanı sıra bir değerli hizmet daha yapmış bulunmaktadır.

Bu çalışma, "*Toplanıp dostlarım hep mezarıma/ Halil Rif'at'ı belki anarlar/ Kabrimde açılmış lâlezârıma/ Bir fatiha ile dua sunarlar*" dileğinin sahibi şairin sesine bir karşılık olarak da kabul edilmelidir.

BİBLİYOGRAFYA**Arşiv Belgeleri**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Emekli Sandığı Arşivi
Milli Savunma Bakanlığı Arşivi
Rifat Rami Arıncı Özel Arşivi
Ülkü Arıncı Özel Arşivi

Sürelî Yayınlar

Kurtuluş Yolu

Kitaplar ve Makaleler

- AKKOR, Mahmut (2015), "I. Dünya Savaşında Kocaeli'de İngiliz Esirleri", *Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli: Kocaeli Belediyesi Yayını, s. 849-867.
- ALPAY, Atilla (1998), "İskilip'in Tarihi Dokusu ve Çevresi Üzerine Bir Araştırma", *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler*, Ankara, s. 13-33.
- ALTINKÖPRÜ, Tuncel(1985), *Şahsiyet Analizi*, Altinköprü Yayınları, 3. Baskı.
- ARABACI, Caner (1991), *Millî Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*, Konya
- ARIKAN, İbrahim (2010), *Osmanlı Ordusunda Bir Nefer*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- ARIKAN, Mustafa (1991), "Birinci Cihan Harbi Türk Esir Mektuplarında Duygu ve Düşünceler", *Osmanlı Araştırmaları*, C. XI, İstanbul, s. 35-48.
- ARIKAN, Mustafa (2011), "Bir Çanakkale Şehidi ve Mektubunun Başına Gelenler", *Gazi Akademik Bakış*, C. 5, S. 9, Kış, s. 213-243.
- ARIKAN, Mustafa (2015), "Ağabey ve Kardeşi -Hayat Çizgisi Savaştan Geçen İki Medreseli-", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Y.13, S.18: 85-410.
- ARINCI, Halil Rifat (1992), *Çorum ve Havalisi Şairleri*, Ankara.
- ARINCI, Rifat (1 Mayıs 1940), "Ebussuud Efendi", *Çorumlu*, S. 22, s. 7/665-672.
- ARINCI, Rifat (1970), *Âvize*, İstanbul.
- ARINCI, Rifat (1 Kanun-ı sani 1940), "Şeyh Muhiddin Yavsi", *Çorumlu*, S. 18, s. 5/535-537.
- ARINCI, Rifat (1964) *Tarihi İle Birlikte Kıbrıs Destanı*, Ankara.
- ARINCI, Rifat (1950), *Ya Demokrasi Ya Ölüm*, Ankara.
- ARINCI, Rifat Rami (1934), *Ülküç*, Vilayet Basımevi, Çorum.
- BARDAKÇI, Salih (18.12.2009), "Saraya Gönderilen Mektup", *İSKİLİP.COM* (14.04.2014).
- BEŞİKÇİ, Mehmet (2012), "Askeri Tarihçiliğin Gayri Resmi Kaynakları: Asker Anıları ve Günlükleri", *Osmanlı Tarihini Araştırmak: Yeni Kaynaklar Yeni Yaklaşımlar*, (Der. Cevat Şayin-Gültekin Yıldız), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 9-104
- BEŞİKÇİ, Mehmet (2011), "İhtiyat Zabiti'nden 'Yedek Subay'a: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Zorunlu Askerlik Kategorisi Olarak Yedek Subaylık ve Yedek Subaylar 1891-1930", *Tarih ve Toplum*, S. 13, s. 45-89
- BOLAY, Süleyman Hayri (2013), *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, 11. baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- BATMAZ, Eftal Şükrü (2000), *Cepheden Cepheye Esaretten Esarete 'Ürgüplü Mustafa Fevzi Taşer'in Hatıraları*), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- CEYHAN, Nesime (2009), "1911-1922 Yılları Arası Türk Hikayesine Kaynak: Harp", *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 1/II, s. 1807-1822
- ÇAKIR, Ömer (2004), *Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay.
- ÇAKIR, Ömer (2009), *Türk Harp Edebiyatında Çanakkale Mektupları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇETİN, Atilla (1997), "Halil Rifat Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 15, İstanbul, s. 327-328.
- TDK (1978), *Derleme Sözlüğü C. X*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1984), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DUMAN, Haluk Harun – GÜREŞİR, Salih Koralp (2009), "Yeni Türk Edebiyatının Kaynakları: Savaş ve

- Edebiyat (1828-1911), Turkish Studies, Cilt 4, Sayı 1/I: 31-36.*
- ERCAN, Abdullah (1991), *14. Yüzyıldan Günümüze Çorumlu Şairler*, İstanbul.
- EREV, Muhittin (1967), "Esaret Hayatı I. Dünya Savaşında Bir Yedek Subayın Hâtıraları: 4", *Hayat Tarih Mecmuası*, C. 2, S. 7: 61-64
- ERİCKSON, Edward J. (2003), *Size Ölmeyi Emrediyorum Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2. Baskı.
- ERSOY, Mehmet Akif (1997), *Safahat*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GENİŞOL, Hüseyin Fehmi (2014), *Çanakkale'den Bağdat'a Esaretten Kurtuluş Savaşı'na Cephede Sekiz Yıl Sekiz Ay (1914-1923)*, (hzl. Mustafa Yeni), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- GÖRGÜLÜ, İsmet (1993), *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- GÜÇTEKİN, Nuri (2015), *Eğitilmiş Neslin I. Dünya Savaşıyla İmtihanı*, İstanbul: İskenderiye Yayınları.
- GÜREL, Zeki (1999), "Zileli Âşık Ceyhuni'ye Yeni Bir Bakış", *Tokat Kültür Araştırma Dergisi*, S. 14, s. 52-59.
- HAKSEVER, Ahmet Cahit (2008), "Çorum Bektaşî Zaviyeleri: Tarihi Süreçleri ve Fonksiyonları", *EKEV Akademi Dergisi*, S. 36, Erzurum, s. 67-87.
- BİLKAN, Ali Fuat – ÇAKIR, Ömer (2005), *Harp Mecmuası* İstanbul: Kaynak Kitaplığı.
- KARAKIŞLA, Yavuz Selim (2000), "İskilipli Tahir Efendizâde Ebubekir Nâbi'nin Rüyası (1909)", *Toplumsal Tarih*, S. 73, C. 13, s. 48-49.
- KATIPOĞLU (28 Şubat 927), "Türk Ocağı", *Kurtuluş Yolu*, S. 22, s. 1-2.
- KATIPOĞLU (15 Mart 927), "Ocağa Girelim", *Kurtuluş Yolu*, S. 23, s.1.
- KIRAN, Muzaffer (1958), *Harp Esirleri*, Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- KUM, Naci (1949), "Naci Fikret Başta -Ölümünün Yıldönümü Vesilesiyle 1891-1948-", *Konya*, S. 131-132, s. 27-32.
- Kur'ânı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1998.
- MERT, Hasan (2011), "Çanakkale'de Ölüm", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXVI, S. 1, s. 151-172.
- MORKAYA, Burhan Cahit (1933), *İhtiyat Zabiti*, İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.
- MUŞTA, Muammer (1990), *Konya Enerjetizm Felsefe Okulu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- ORAL, Mehmet (2012), *Hicaz Çöllerinde Bir Avoç Türk'ün Kahramanlığı, Sarıkamış, Hicaz Cepheleri ve Esaret Anıları*, Haz. Salih Özkan, 2. baskı, Konya: Kömen Yayınları.
- OZULU, Abdülkadir (2012), *Çorum Basın Tarihi Notları*, Çorum.
- SEREZLİ Mehmet Ragıp (2011), *Rus ve İngilizlere Karşı Bir Osmanlı Zabiti (1917-1918)*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- TAN, M. Turhan (8 Haziran 1935), "Ülküç", *Cumhuriyet*, s. 6.
- TAŞKIRAN, Cemalettin (2001), *Ana Ben Ölmedim 1. Dünya Savaşında Türk Esirleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- TAŞKÖPRÜLÜ Mehmed Efendi (2015), *Irak Cephesi'nden Burma'ya Savaşın ve Esaretin Günlüğü*, (Haz. Mesut Uyar-Ahmet Özcan), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- TÜTÜNCÜ, Mustafa (2016), *Hatıra Defterimdir...*, (Hzl. Abdülkadir Ozulu), Çorum.
- YANIKDAĞ, Yücel (2014), *Millete Deva Olmak Osmanlı Savaş Esirleri, Tıp ve Milliyetçilik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- YANIKDAĞ, Yücel (7 Ocak 2015), "Rusya'daki 90 Bin Osmanlı Savaş Esiri ve Sarıkamış Muharebesi", *Taraf*, 7 Ocak, s. 10.
- YILDIRIM, Selim, *İskilip'in Yakın Tarihi Açısından Kurtuluş Yolu Mecmuası'nın Önemi*, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Samsun 1999 (www.iskilipinsesi.com, 15 Temmuz 2008).
- "Yolumuz ve Yerimiz", *Kurtuluş Yolu*, 1 Nisan 926, S. 1, s.1-2
- Tezler**
- AKKOR, Mahmut (2006), *I. Dünya Savaşında Çeşitli Ülkelerdeki Türk Esir Kampları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- KARABUDAK, Remzi (2006), *Harf İnkılabının Çorum Basınındaki Yansımaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- KUTLU, Cemil (1997), *I. Dünya Savaşında Rusya'daki Türk Esirleri ve Bunların Yurda Döndürülme Faaliyetleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum.

EKLER

Ek 1: Milli Mücadele Yıllarında Rifat Rami Bey.

جلد
۱۶۷

خصوصی نومروسی

تسلسل نومروسی

۱۶۶۲۱

فطوغرافی

کنهسی نامزده
اصطاطضا بیضا نامزده
رضه افندی ابن طاهر
اصطیب
۴۱۶

محل تولد و تاریخی اصطیب ۴۱۶
محل اقامتی اصطیب اصطیب محمد بنه نایب افندی زاده طاهر افندی
اردویہ دخولدن اول مستخدم بولندی محل آنقه درالمعلمه
هانکی اخذ عسکر شعبه سندن قاج تاریخده تعلیمکاهه آنقه اخذ عسکر شعبه ۱۵ نومری ۴۱۶ ده در حاربه بشارت
کوندر بلوب قید و قبولی اجرا ایلمشدر
و نومروسی ۱۷۷۶۵ آنقه ده
تحصیل ابتدائی رشدی اعدادی
ترمه کرده اکال ایتمش و هانکی لسانلری تکلم ایدر
تعلیمکاهدن هانکی تاریخده نشأت ایروب بدایتده هانکی و طابوریکای ده تعلیمکاهه درسته اردویہ امریه
اردو امریه و برلمشدر
هانکی قطعکرده ایفای وظیفه ایتمشدر
هانکی تاریخکرده ترفیع ایتمش و صور آخرله تعلق
اولشمیدر

سجل احوالی:

تشکلات بدنیسی
اخلاق
قابلیت و اوصاف ذاتیسی
اوصاف و اقتدار عسکریسی و نه کبی وظائفی ایفایه ده
الورشلی اولدینی
مصدقدر

ASLININ TIPKI ÇEKİMİDİR
Sadık Emre KARAKUŞ
Svi.Me.(MS.2007-GN.118)
Belge Araştırma İzmanı
07.10.2019
فرقه قوماندانی

خاطره : ضابطانک سجل احوالی احتوا ایدن بوقوه ده مجرمینه رعایت ایدیله رک سفر برلکک نهایتی متعاقب طوغریجه معاملات ذاتیه
مدیرینه کوندر بلوب جکدر .

Ek 2: Birinci Dünya Savaşı Dönemine Ait Askerlik Belgesi.

Ek 3: İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Rifat Ramı Arıncı.

Doldurduğu tarih: 20/3/1942

Geldiği As. Ş.	Çorum	
İltihak ettiği As. Ş.	Ankara	
Geldiği As. Ş. den ayrıldığı tarih	4/1/1938	
İltihak ettiği As. Ş. ne kayıt olduğu tarih	7/6/1938	
As. Ş. Defterinde aldığı sıra No.	24/5643	
SNİFİ	P.	
Rütbesi ve nasıp tarihi	Asteğmen	
Adı ve soy adı	Rifat Arıncı	
Babasının adı	Tahir	
Doğum yeri ve tarihi	İskilip 314	
Yedek Subay ve Me. kayıt veya sicil No.	17745	
Nufusa kayıt edildiği yer	İskilip	
Esas şubesi	"	
Gördüğü iş veya memuriyeti	memur	
Memuriyetine göre adresi	İktisat v. Seferb.Md.me.	
Mezun olduğu okul	lise	
Meslek ve ihtisası	yok	
İhtisas diploma tarih ve No.	"	
Bildiği lisanslar ve derecesi (tekellüm ve tercüme bakımından)	"	
En son terhis veya tekaüt edildiği birlik veya müessese	38.A.B1.11	
En son terhis veya tekaüt edildiği tarih	1509.030	
1076 sayılı kanunun 25. maddesi mucibince tecile tabiidir?	yok	
Celpte geri bırakılmışsa Vekâlet emrinin tarih No. ve sebebi? (Hülâsa)	"	
Seferde geri ve sabiteli olarak göreceği hizmet? (geri veya sabiteli ise rapor tarihi ve No. sı)	sağlam	
Celpte muayene kaydıla rapor almışsa rapor Ta. ve No. sı	yok	
Yabancı memlekette duruyorsa sebebi? (tahsil ve sair)	"	
Akıbeti belli olmayanlardan mıdır?	"	
Halen silâh altında ise bulunduğu birlik veya müessese?	3.kor emrinde	
Birlik ve müesseseye sevk edildiği tarih?	10/2/1942	
Silâh altında değilse seferi vazife verilmiş midir? Hangi askerlik dairesi tarafından?	yok	
Sefer vazifesi varsa kullandığı yer defterindeki	-	

Ek 4: İkinci Dünya Savaşı Yıllarına Ait Askerlik Belgesi.

MİNNETSİZLİK 100

Saltanat devrinde ^{doğ}duk, Sultana minnet etmedik.
Her Şeytanî fikri boğduk, Şeytana minnet etmedik.
Bir üst rütbe terfi verdi Vahidettin Sultan Mehmet. (1)
Bir üst rütbe ihsan etti Vahidettin Sultan Mehmet.
Anadolu kan ağlarken, ihsana minnet etmedik. (2)

Müdafaai Hukukta millî dâvâya karıştık.
Demokrasi saflarında yirmisekiz yıl çalıştık.
İhtilâl ve İnkılâplarrejimine hep alıştık.
Kellemi²koltıkta gezdik. Biz cana minnet etmedik.

İrticaa doğru döndü Demokrasinin şefleri.
Diktatörlük ve istibdat oldu artık hedefleri.
Kanunlarda kanunsuzluk, kanun, ~~xxxx~~ oldu sebepleri.
Siyasette devam edip erkâne minnet etmedik.

Birbirini put yapanlar birbirine tapıştılar.
Millî Devlet gövdesine sülük gibi yapıştılar.
Ne makamlar icad edip ne unvanlar kapaştılar.
Doğruluktan ayrılmadık. unvana minnet etmedik.
Gerçi mağdur kaldık amma, unvana minnet etmedik.

Dalkavuşa akademik meclis oldu meyhaneler.
İktisadî, İctimai düstur oldu efsaneler.
Birbirini yemek için divan kurdu divaneler.
Sesimizi kısamadık. Divane minnet etmedik.

Eşseksizler meydan bulup nice atlar oynattılar.
Siyasî bir kazan kurup için için kaynattılar.
Bir Plânli kalkınmadan her gün masallar sattılar.
Biz, siyasî masallara, Devrâna minnet etmedik.

=====
(1) Vahideetin Hilâfet ordusuna yazılanların askeri rütbelerini
bir derece yükselterek İstanbuldan Kuvvayı milliyecilere karşı
iç cephelere gönderiyordu. Biz, Yıldızda ^{Sevket Paşa konağında} Yaver Hariz paşanın bu
husustaki padişahın emrini dinlemeyerek er kıyafetine girip
Selimiye kışlasına müracaat edip er olfak erler meyhanında Ankara-
ya kaçtık. Gelir gelmez 31/5/1920 tarihinde İskilip Müdafaai huku-
cemiyetine girip Yozgat ve ^{ile} ~~xxxi~~ ayaklanmalarına katılanlar
üzerine piyade ve sivari milis kuvvetleri topayıp sevk ettik. Bu
çalışmalarımıza ait belgelerin ve kayıt defterlerinin pasılları
hususî kütüphanemdeki dosyalarındadır.
(2) Hindistandan esaretten yeni dönmüştük, R.A.

Ek 5: Rifat Ramî Bey'in Özel Arşivinden Mütarekeye Dair Bilgi Notu ile Bir Şiiri.

1918 tarihinde Hindistanın Bellari Esirler kappında iken Milletlerarası (BERN)Esirler andlaşmasını odının divarından söküp yırttığım ve asıldığı çerçeveli tahtası ile birlikte yaktığım için,Kamp komutanlığınca Divanlık rbe(Askeri mahkemeye)verilmiştim.Mahkeme bu suçtan 7gün hapse mahkûm etti Mağkemedede ayrıca Kirala ve kanuna hakaret ettiğim için Hapsi 21 güne çık rdı.Bu olay ÜKÜÇ isimli kitabımda Safa 45 de tasvir edilmiştir B. şiir ona aittir.

S A V G A

Mahkûmiyetni lutfetmiş Mahkemei ulya bana,
Oyle meyas olmuşunki,Zindan oldu Dünya bana.
Bavacısı bir kör kadı,Muhzırı şahit kararla
- Bir adaletni tecelli cylemiştir güya bana.

Her haksızlık karşısında ürpermekte hep tüylerim,
Vicdanından ayrılanam,Her dinlerin hem söylerim.
Adline iman etmesem Tanrımı da hicv eylerim,
Hamd olsun her hakkı veren o zati kibriya bana.

Nasıl vefa ummalıyım duşmanın bi vefasından,
Ben,Şaründe zevk almadım hayatın bir safasından,
Artık korkmam ne hapsiden,Ne katlinden cefasından.
Merkûremin gelecegi kutlulanmış hulya bana.

Ne (Deccal)ca beyanım var,Ne (Sihani kaza)mız var,
Ne (Şengiri zebanım) var ,Ne bir zulme rızamız var,
Çatlak bir (Ney)den yükselen her seste bir inzamız var.
Zira,Hicvin,Her zulümden adli yapan Kinga bana.

Hangi kararı yırttım da mahkûm oldum,Zindandayım?
Hangi kanımdan çıktım da menkûben tahtı zandayım?
Hakka tapan bir Türk iken niçin tahtı bühtandayım?
Ata yurdu Şu(H.,.,.,)niçin tamu gayya bana?

Amansız duşmanlarım:Her mertligim,Her erligindir,
Mesleki,millî hayatım kahraman askerligindir,
paysi kahrım de elbet,hermixet perverligindir.
Hakkındaki haksız hükûm,Haksızlığı ihya bana.

Gökte çakan şimşeklerin,Hakka nura şitabındır,
Arzi sarsan yıkdırımlar,Kanunsuza hitabındır,
Beynelmilel her bir kanun en mukaddes kitabındır,
Tevbih,Teğhil,Altif,Taerfi,Hepsi bir ruya bana.

Milletime emperyalist gözlerle bakmaktansa,
ruhundaki Millî vecdi tehdit ile yakmaktansa,
Gözlerimden riya ile kanlı yağlar akanaktansa,
Bence,Herşüm müreccaktır,Tek şiarım haya bana.

Yerlere batsam da gam yok,Ben ,her şey'in fevkindayım.
çunki,Güneşte akşam yok,Her an Güneş şevkindayım,
Taliim yansın,yıkılsın,Ben ,her zulmün zevkindayım,
Yızmı bir gün mahkûmiyet,Kuduzlardan Salva bana.

Zalimmiyim,Cahilmiyim,Katilmiyim,Maznunmuyum?
Sarıkayıym,Hainmiyim,Canimiyim,Mecnunmuyum,
Bir gülmedim,Güldürmedim,Meyusmuyum,Mahzunmuyum?
Türk duşmanı tercümandır Celâl denon Kirya bana.

Adsız ozan bir kültürsüz hainmidir,menfurudur?
Her herzeyi kanun gibi dinlemeye mecburmudur?
Beynelmilel her kararı hep yırtmakla meşhurmudur?
Damla damla bir göl olan her seyyiat derya bana.

Ek 6: Esaret Yıllarındaki Mahkûmiyetine Dair Yayınlanmamış Bir Şiiri.